

2018

Nevo tiija – uusi aika -hanke

Loppuraportti

NEVO TIJJA -HANKKEEN LOPPURAPORTTI 1.8.2016–31.12.2018
KOONNUT: MERTSI MEDI ÄRLING

Sisällys

Tiivistelmä: Uskalla! It's possible - nyt on romaninen vuoro.	2
Summery.....	4
1. Hankkeen tausta - Uskalla – It's possible!	5
1.1 Hankkeen valmistelu	6
2. Hankkeen organisaatio	8
3. Hankkeen kulku	9
3.1 Hankkeen ensimmäinen aloitusvuosi (2016)	9
3.2 Hankkeen toinen vuosi (2017).....	10
3.3 hankkeen kolmas ja viimeinen vuosi (2018).....	20
4. Hankkeen tarve, tavoitteet, toteutus ja tulokset	23
4.1 Hankkeen toteutus ja seurantatiedot	24
4.2 Hankkeen tuloksia	28
4.3 Hankkeen toiminnan ja tulosten jatkumo	31
5. Mallinnukset ja muut tuotokset	32
5.1 Mallinnukset hyvistä käytännöistä romanien koulutus- ja urapolkujen tukemiseen	33
6. Hankkeessa opittua, riskiarviointia ja ohjausryhmän rooli	37
6.1 Ohjausryhmä	39
8. Hankkeen arviointia – mitä tulikaan tehtyä	44

Tiivistelmä: Uskalla! It's possible - nyt on romaninen vuoro.

Nevo tiija – uusi aika (hankekoodi: S20831) oli Suomen romanien yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja hyvinvointiin keskittyvä ESR-hanke, jota hallinnoi Diakonia-ammattikorkeakoulu ja osatoteuttajina toimivat Helsingin ja Oulun diakonissalaitokset, Suomen Romanifoorumi, Vantaan, Helsingin ja Kuopion kaupungit sekä Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos. Hankkeessa toteutettiin romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin (2013) edellyttämiä toimenpide-ehdotuksia. Hankkeen päätavoitteena oli, että romanien osallisuus, hyvinvointi, yhdenvertaisuus, työ- ja toimintakyky sekä mahdollisuudet osallistua yhdenvertaisesti työelämään ja palveluiden piiriin kehittyvät, mahdollistuvat ja parantuvat.

Nevo tiija hanke saavutti 13 yhteisen tulostavoitteen lisäksi 99 osatoteuttajakohtaista tulostavoitetta hyvin tai kiitettävästi muutamaa yksittäistä tavoitetta lukuunottamatta. Niistäkin kuitenkin saatiin merkittäviä oppimisen kokemuksia. Yksistään työllistyneiden määrä kasvoi hankkeen aikana 165 henkilöllä ja koulutuksiin lähteneiden määrä kasvoi 131 henkilöllä. Hanke julkaisi 282-sivuisen loppujulkaisun, jossa se yhdessä Tšetanen naal -sisarhankkeen kanssa tuo esille hankkeessa hyväksi havaitut 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta paremman romanityön mahdollistumiseksi. Hankkeeseen kirjautui viralliseksi osallistujamääräksi 512/625, josta naisia 322/403, mikä on 82 %:a 100 %:sta. Hankkeesta välitöntä hyötyä saivat kuitenkin 3217 romanitaustaista henkilöä, joita ei ole eri syistä johtuen kirjattu viralliseksi osallistujiksi.

Erityisen onnistunut hanke oli viestinnässä ja tiedottamisessa. Hankkeessa toteutetut erilaiset mediakampanjat sekä muu tiedotus ja viestintä saavuttivat reilun 30 miljoonaan henkilön kokonaistavoitettavuuden koko hankkeen aikana. Yksistään mediaosumia hankkeen aikana oli 177. Hankkeen esiin nostama epäkohta mm. yhdenvertaisuudessa työmarkkinoilla Työnimi-kampanjan avulla sai lähes jokaisen suomalaisen keskustelemaan romanien kokemasta syrjinnästä työhaastatteluissa. Kampanja oli osaltaan vaikuttamassa työnantajien rekrytointikäytänteihin.

Hankkeessa kehitettiin - hyödyntämällä kaikkea aikaisempaa selvitys ja tutkimustietoa romaneiden koulutus- ja työllisyysasteista - työllisyyttä edistävä koulutusmalli Tuumasta töihin, joka saatettiin osaksi neljään suureen toisen asteen koulutusorganisaatioon.

Jokainen osatoteuttaja teki vastuualueellaan hankkeessa intensiivistä työtä, josta erityisesti Teemapäivä konsepti vaikutti merkittävästi romaniyhteisön arvoihin ja asenteisiin sekä omien valintojen merkitykseen osallisuuden ja huono-osaisuuden muuttumisessa. Eri viranomaisten ja palveluiden tuottajien valmennus ja koulutuspäivissä pedagogisella Monimuotoinen Suomi – työpaja romanikulttuurista mahdollistettiin uudenlaista oppimista paremmasta asiakaskohtaamisesta yli 10 000 osallistujalle. Hanke vei uudenlaista

romanityön näkemystä ja osaamista aina keskushallintoon asti. Nähtäväksi jää millainen pitkän ajan vaikutus hankkeella on sen eri vaikutusalueella oleviin ihmisiin ja asioihin.

Summery

Nevo tiija - New Time (Project code: S20831) was an ESR project focusing on equality, inclusion and well-being of Finnish Roma people, managed by Diaconia Polytechnic and implemented by the Helsinki and Oulu Diaconia Institutes, the Finnish Roma Forum, as well as the cities of Vantaa, Helsinki, and Kuopio. The project implemented the policy proposals for the Roma Policy Agenda (2013). The main goal of the project was to improve and enable the participation of Roma, their wellbeing, equality, work and ability to function and opportunities to participate equally in working life and services.

In addition to the 13 common achievement targets, the Nevo tiija project achieved 99 extra performance targets well or excellently with a few exceptions. However, they also provided significant learning experiences. Employed during the project were 165 and the number who started studies, was 131. The project published a final publication in which, together with the Tšetanes naal project, the project promotes 25 social innovations that are well-found in the project, in order to facilitate better Roma people work. The official number of participants was 512/625, of which women 322/403. However, the project benefited directly 3217 Roma people who, for various reasons, were not registered as official participants.

The project was particularly successful in communication and information. Various media campaigns, as well as other information and communication carried out in the project, reached the total of over 30 million people throughout the project. The disadvantage raised by the project, equality in the labor market through the Työnimi campaign, got almost every Finn to discuss the discrimination experienced by Roma people in job interviews. The campaign contributed to the recruitment practices of employers.

The project developed an employment-promoting training model Tuumasta töihin, which was incorporated into four major secondary education organizations. The model utilized all previous studies and research data on the educational and employment challenges of the Roma people.

Each implementor made intensive work in the area of responsibility, with the Teemapäivä concept significantly influencing the values and attitudes of the Roma people community and the importance of their own choices in the change of participation and disadvantage. Coaching and training days for the various authorities and services producers, the pedagogical Multicultural Finland workshop, the Roma culture allowed new learning opportunities for more than 10,000 participants. The project brought a new kind of vision and know-how of Roma people work all the way to the central government. It remains to be seen what kind of long-term impact the project has on people and things in its different sphere of influence.

1. Hankkeen tausta - Uskalla – It's possible!

Romanipoliittisen ohjelman (ROMPO) ensimmäisen seurantaraportin (v. 2013) mukaan ROMPO:n toimeenpano oli edennyt ministeriöiden tasolla hyvin, mutta kuntatasolla resursseja ja konkreettisia toimenpiteitä romanien yhdenvertaisuuden ja osallisuuden vahvistamiseksi oli ollut varsin vähän. Romanien osallistuminen työmarkkinoille sekä romanien kohtaaman syrjinnän poistaminen olivat edelleen ajankohtaisia haasteita. Romaneista vain pieni vähemmistö on työssä. Monilla alueilla jopa noin 60–90 % työikäisistä romaneista olivat työttömiä tai muutoin työelämän ulkopuolella.

Romanien kohtaamat haasteet yhteiskuntaan ja työelämään integroitumisessa johtuvat monista tekijöistä, joihin tämä hanke pyrkii löytämään ratkaisuja. Ensinnäkin, palvelujärjestelmissä ei tunnisteta romanien erityisiä tarpeita. Toisaalta romaneilta puuttuvat usein asioimistaidot ja eri hallinnonalojen toimenpiteiden merkityksen tuntemus. Usein romanit eivät edes ole tietoisia heille tarjolla olevista palveluista tai omista syistään eivät halua käyttää jotain palvelua. Moleminpuolinen kulttuurien ja toimintatapojen heikko tuntemus lisää kommunikoinnin ja yhteistyön ongelmia.

Toiseksi, romanien yleisestä terveydentilasta, hyvinvoinnista sekä työ- ja toimintakyvystä ei ole tietoa saatavissa. Tämä vaikeuttaa tukitoimien suunnittelua ja toteutusta. Kolmanneksi, työelämän ulkopuolella olevien romanien työelämävalmiudet ja työelämäosaaminen ovat varsin heikolla tasolla. Lisäksi pääväestön negatiiviset asenteet ja mielikuvat romaneista haittaavat työelämään pääsemistä ja yleisemminkin romanien sosiaalisen osallisuuden vahvistumista. Tarvitaan myös toimia romaniväestön omien asenteiden muuttamiseksi, tietämyksen lisäämiseksi ja ennakkoluulojen poistamiseksi sekä palvelutoimijoiden osaamisen lisäämistä romanikulttuurista ja ennakkoluulojenkarsimista.

Hankkeessa toteutettavat toimenpiteet tulee perustua romaniväestön tarpeisiin sekä kokonaisvaltaiseen ja pitkäjänteiseen suunnitelmaan, jolla sosioekonomisia eroja pääväestöön nähden kavennetaan ja romaniväestön yhteiskunnallista osallisuutta lisätään. Osallisuuden vahvistamisessa tulee näkyä sekä romaniväestön ja pääväestön välisen vuorovaikutuksen lisääntyminen että romanivähemmistön yhdenvertaisuuden ja yhteiskuntaan integroitumisen edellytykset.

Tässä hankkeessa tulee kehittää ja kootaan hyviä käytäntöjä eri alueilta yhteisesti koko Suomessa hyödynnettäviksi. Mallien juurruttamiseksi normaalikäytäntöihin tarvitaan tietoa alueiden kehittämishankkeista ja niiden tuloksista, oppimista saaduista kokemuksista ja aktiivista jo kehitettyjen mallien soveltamista ja siirtämistä uusiin

1.1 Hankkeen valmistelu

Hankeaihio on saanut alkunsa jo vuonna 2013, jolloin haettiin maakuntien kehittämisrahastosta Uudellamaalla rahoitusta hankkeelle, jonka tavoitteena oli edistää maahanmuuttajien- ja romanitaustaisten ihmisten etenemistä koulutusurilla. Hanke ei silloin saanut rahoitusta, mutta ESR-kauden 2007–2013 Lump sum -rahoista saatiin kevään 2014 valmistelurahoitusta Romako -projektiin. Romako tuotti laajan yhteistyöverkoston sekä Suomessa että Ruotsissa ja antoi taustatietoa Opin portailla -projektin valmisteluun, joka sai ESR-rahoituksen Pohjois-Pohjanmaalle (2015–2017). Sen tavoitteena oli korkeakoulutuksessa aliedustettujen ryhmien koulutuksellisen tasa-arvon edistäminen nuorten korkeakoulumahdollisuuksia parantamalla.

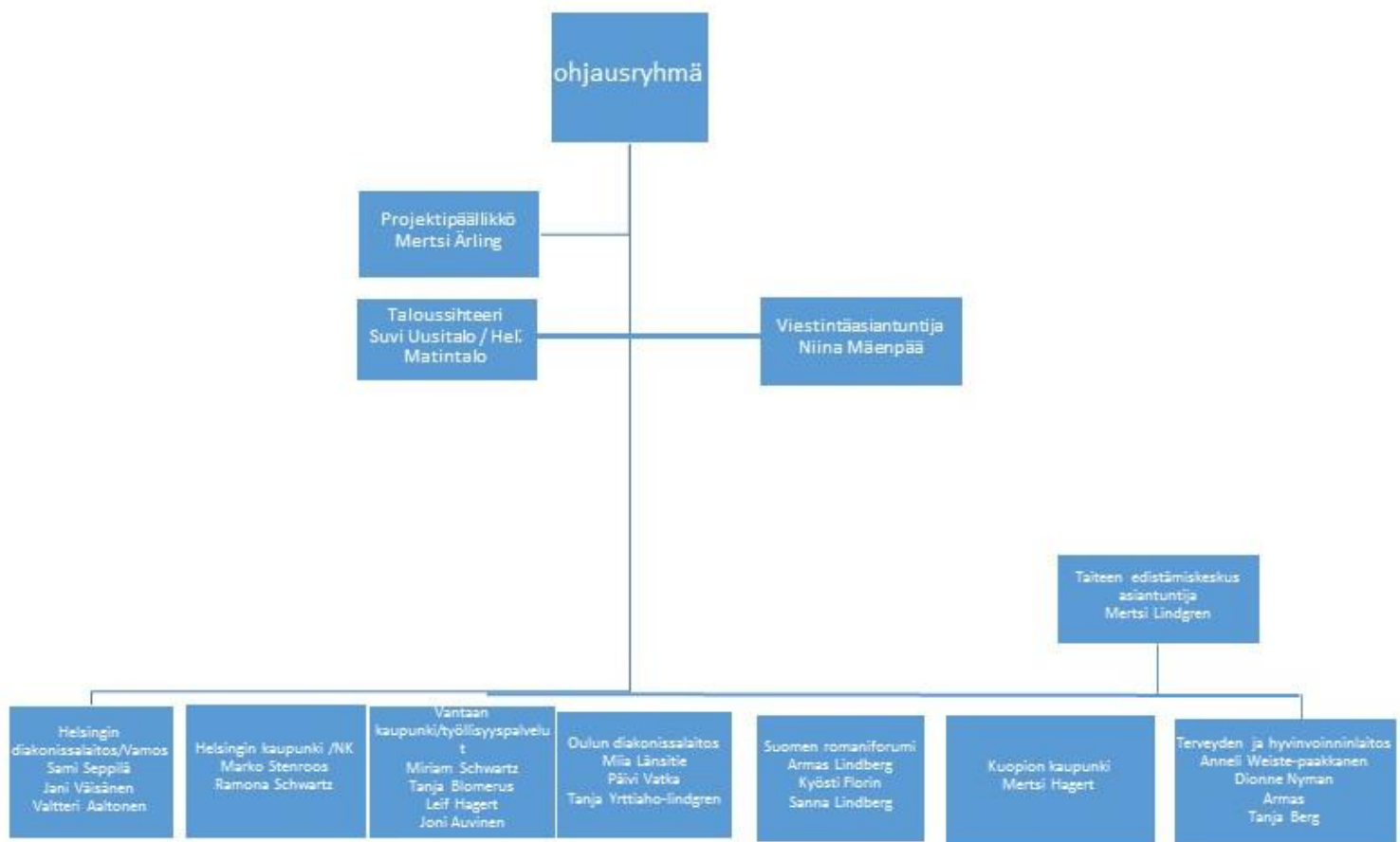
Hankkeiden valmistelun ja aikaisempien hankkeiden toteuttamisen yhteydessä luotiin laaja kansallinen verkosto, jonka varassa oli valtakunnallisen romaniasiain neuvottelukunnan pääsihteerin Sarita Friman-Korpelan (STM) mukaan (neuvottelu 9.3.2015) mahdollista keskittyä valtakunnalliseen kehittämistyöhön romanikysymyksessä syksyn 2015 ESR-haussa. Toiveena oli laaja, valtakunnallinen hankekokonaisuus, jonka koordinoitavuuteen toivottiin Diakonia-ammattikorkeakoulua. Keskustelussa kartoitettiin ja käytiin läpi alustavia ja mahdollisia yhteistyökumppaneita.

Nevo tiija -hankkeen teemoiksi linjattiin alustavasti romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin edellyttämät toimenpiteet sekä osallisuuden edistämisen ja syrjäytymisen ehkäisyn sosiaalihuoltolain uudistuksen ja Sote-uudistuksen pohjalta. Fokuksessa voisivat olla koulutuksen nivelvaiheet, aikuissosiaalityön ja perhetyön näkökulma ja vankilasta vapautuvien romanien syrjäytymiskierteiden katkaisu.

Romaniasiain neuvottelukunnan eli Ronk:n pääsihteerin Sarita Friman-Korpela kokosi yhteen ministeriöiden vastuullisia henkilöitä kevään aikana tavoitteena yhteistyö ja hankkeen kannalta keskeisten linjausten täsmentäminen. Hankekonsorttiosta kiinnostuneita STM:ään neuvotteluun 18.5.2015 osallistui n. 50 kaupunkien, romanijärjestöjen ja -yhdistysten, koulutusorganisaatioiden, ministeriöiden ja muiden yhteistyötahojen edustajaa. Diakissa aloitettiin ennen STM:n tapaamista tiivis verkostoitumistyö, jonka pohjalta järjestettiin eri kaupungeissa ja eri järjestöjen kanssa lukuisia kohtaamisia.

Hankkeen sisällön valmistelu jatkui 1.6.2015 valtakunnallisessa yhteisessä LFA-työpajassa Helsingissä, jossa määriteltiin hankkeen yleistavoite, tarkoitus ja keskeiset tavoiteltavat tulokset. Sen jälkeen toteutettiin alueelliset LFA-työskentelyt, joitten tuloksena syntyi alustava kuva kullakin alueella toteutettavista toimenpiteistä. Työpajoihin osallistui kaupunkien, romanityöryhmien, romaniyhdistysten, järjestöjen ja oppilaitosten edustajia aina kulloiseltakin alueelta.

OKM:n tapaamisessa 4.6. saadun ohjeistuksen pohjalta hanke jaettiin toteutettavaksi kahdella eri toimintalinjalla (TL 4 ja TL 5). Molempien hankkeiden yleistavoite on: Romanien yhdenvertaisuus, osallisuus ja hyvinvointi lisääntyvät. TL4 hankkeen tarkoituksiksi määriteltiin, että romanien koulutustaso ja työllistymismahdollisuudet paranevat. Hankkeen nimeksi sovittiin Tšetanes naal – koulutuspoluilla (= yhdessä eteenpäin koulutuspoluilla). TL 5 hankkeen tarkoituksena on, että romanien työ- ja toimintakyky ja mahdollisuudet osallistua työelämään paranevat. Hankkeen nimeksi tuli Nevo tiija - uusi aika. Hankkeiden varsinaisiin suunnittelun ydinryhmiin nimettiin alueellisten romani asiain neuvottelukuntien ja eri toimijoiden edustajia: Aliisa Kuronen ja Tuula Lindberg, Lounais-Suomen aronk, Helena Valentin ja Kristiina Markkula, Itä-Suomen aronk; Henna Huttu, Pohjois-Suomen aronk; Malla Laiti, Etelä-Suomen aronk; Anneli Weiste-Paakkanen, THL; Sanna Väyrynen / Maarit Suomela, KRITS ry.; Jukka Koskiniemi, Pirjo Hakala ja Marjo Kolkka Diakonia-ammattikorkeakoulusta. Ydinryhmä on täsmentänyt hankkeen tavoitteita ja tuloksia ja tuottanut hankkeen yhteisiä toimenpiteitä. Osatoteuttajien tapaamisissa on ollut mukana myös romaniyhdistysten edustajia. Osatoteuttajat ovat tehneet valmistelutyötä yhdessä myös näitten tapaamisten ulkopuolella. Kukin osatoteuttaja on tuottanut hankkeeseen omalta osaltaan tarvittavat tiedot ja hakemustekstit. Kaikki hankkeen valmistelumateriaalit ja osatoteuttajien tuottamat materiaalit ovat olleet kaikkien saatavilla yhteisellä google-drive -alustalla. Materiaaleihin on ollut pääsy myös kaikilla yhteistyötahoilla ja hankkeen eri työpajoihin osallistuneilla.

2. Hankkeen organisaatio

Ohjausryhmän edustajat

Taike: Eva-Maria Hakola pj
 Suomen Romaniforum: Dimitri Theslund vpj
 Nuorten aikuisten edustaja: Rikhard Blomerus ex-vpj
 STM: Susanna Rahkonen, Irmeli Järvenpää ja Sarita Friman
 E-S RONK: Malla Laiti
 L-S RONK: Tuula Lindberg
 I-S RONK: Helena Valentin
 P-S RONK: Henry Lindgren
 V-RONK: Sarita Friman
 Suomen Romaniyhdistys/ikäihmisten edustaja: Maija Isberg-Palm
 Vantaan paikallisromanityöryhmä: Hannele Lautio
 Kuopion Roma ja ViaDia P-Savo: Hannu Tourunen
 Suomen Romani Forum: Armas Lindberg
 DIAK: Terhi Laine, Pirjo Hakala ja Elina Ylikoski
 Helsingin kaupunki: Heidi Hällman
 Vantaan Kaupunki: Kirsi Eskelin ja Riitta Dincay
 Kuopion kaupunki: Mirja Wihuri
 HDL: Vesa Sarmia
 ODL: Pekka Asikainen
 THL: Eila linnanmäki
 Liikemiesten lähetysliitto: Erkki Haarala
 Seure rekrypalvelut: ei saapunut koskaan edustajaa
 Te-toimisto: Risto Kekarainen ja Marianne Selin-Mynttinen
 Au Mensa ja nuorten edustaja: Anna Rajalin, Kaisla Kulmanen ja Dimitri Lindgren
 Tsetanes naal: Sari Hammar, Katri Perho ja Mari Rask
 Taike: Mertsi Lindgren
 Kentän edustajat: Allan Bollström, Jussi ja Miriam Ärling, Joni Auvinen
 Sekä yksittäisissä kokouksissa muita kentän edustajia

3. Hankkeen kulku

3.1 Hankkeen ensimmäinen aloitusvuosi (2016)

Nevo tiija -hanke sai luvan aloittaa toimintansa 1.8.2016 rahoittajan suullisella päätöksellä, kun sen palkattu projektipäällikkö aloitti työnsä Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Hanke sai virallisen päätöksen kuitenkin vasta lokakuussa 2016.

Hanke teki näyttävän esiin tulemisen yhteistyössä Tšetanes naal -sisarhankkeen kanssa 23. marraskuuta järjestämällä maan ensimmäiset romaneille suunnatut Mahdollisuuksien päivä -koulutus- ja työllisyysmessut Diakonia-ammattikorkeakoulun tiloissa Helsingissä. Paikalle saapui liki 300 tapahtumasta ja hankkeesta kiinnostunutta romania sekä iso joukko eri medioiden edustajia haastattelupyynnöin (mm. Yle radio ja tv, IS ja IL sekä Arman Alizer). Ensimmäisessä messussa esittelijöinä toimivat kaikki kahden hankkeen osatoteuttajat sekä iso joukko romanijärjestöjä sekä hyvinvointijärjestöjä yhteensä liki 30 esittelijää. Tapahtuman järjestämisessä auttoi Taiteen edistämiskeskuksen kulttuurisen monimuotoisuuden läänintaitelija Merts Lindgren, jonka kanssa hankkeen alkumetreiltä alkaen tehtiin suullinen ja vähän myöhemmin virallinen yhteistyö ja avunantosopimus. Messujen juontajaparina toimivat silloinen Suomen romanifoorumin puheenjohtaja Leif Baltzar ja Jasmin Helmi. Musiikissa palveli kitaravirtuoosit Allan Bollström ja Viki Baltzar sekä lapsilaulaja Jasmin Baltzar ja artisti Tuure Kilpeläinen.

Aloitusvuosi hankkeessa meni enimmäkseen hankesuunnitelmaan ja kentän sen hetkisen tilanteen haltuun ottamisessa ja erilaisten toimintojen varovaisessa tunnustulevaisessa aloittamisessa. Yksistään hankkeen ymmärtäminen yhdeksi kokonaisuudeksi eli konsortioksi oli joidenkin osatoteuttajien ajoittain vaikea

hahmottaa. Osatoteuttajat puhuivat mielellään osaprojektista tai jopa itsenäisten projektien yhteenliittymästä. Ennen vuodenvaihdetta hankkeen työntekijöiden kanssa istuttiin yhteiseen reflektiopäivään tiimitapaamisen merkeissä tarkastelemaan hankkeen tulostavoitteiden ja arkitodellisuuden välistä kuilua. Tämän pohjalta jokainen osatoteuttaja työsti tulevaa vuotta varten hanketekstiin pohjautuvan toimintasuunnitelman tulostavoitteiden saavuttamiseksi. Alusta alkaen hankkeen toimintoihin mukaan pääsi kaikki muut osatoteuttajat paitsi Vantaan kaupungin työllisyyspalvelut, joka pääsi aloittamaan toimintansa vasta 8 kk päästä hankkeen aloittamisesta. Ajallisesti näin myöhäinen aloitus oli merkittävä kahden vuoden ja viiden kuukauden mittaisessa hankkeessa.

Vuoden lopussa hanke päätti lähteä mukaan sateenvarjohankkeen, joka haki Suomen kulttuurirahastolta (SKR) Kotimaani omi suomi - Sateenvarjohankkeeseen 47 000€ yhdessä Taiteen edistämiskeskuksen, Opetushallituksen, Suomen Romanifoorumin, Tšetanes naal -hankkeen, yksityisyrittäjä Tiia Svart ja kulttuurituottajaopiskelija Joni Auvisen kanssa. Työryhmän puheenjohtajana toimi Nevo tiija -hankkeen projektipäällikkö. SKR myönsi työryhmälle 15 000€.

3.2 Hankkeen toinen vuosi (2017)

Vuosi 2017 oli hankkeen tapahtumarikkain vuosi. Heti vuoden alussa hanke pyysi koko valtakunnan romanijärjestöjen (Suomen Romaniyhdistys, Romano missio, Elämä ja Valo, Suomen Romanifoorum sekä yksittäisiä romanivaikuttajia eri puolelta Suomea) vaikuttajat yhteiseen viikonloppuun Jyväskylän Kiponniemeen, jossa valmentavan johtajuuden avulla yhdessä pääkouluttaja Jose Turusen (MCID:stä) kanssa herätettiin toimijoissa näkymää yhteiseen hiiliin puhaltamisesta ja keskinäisestä kunnioittamisesta. Viikonlopun aikana vahvistui näkemys, että kentällä on useita toimijoita ja heidän välillään satunnaista yhteistyötä. Pinnan alla on myös paljon peitettyä kyräilyä ja loukkaantumisia, jotka hiertävät todellista yhdessä tekemistä. Viikonloppu oli kuitenkin onnistunut ja päästiin tutustumaan toisiimme hieman paremmin ja samalla uusi projektipäällikkö pystyi tekemään itseään tykö kentän vaikuttajille.

Hankkeen osatoteuttajista koostuva tiimi kokoontui säännöllisesti 1-2 kk välein jakamaan yhteisiä asioita. Jokainen osatoteuttaja ryhtyi keväälle työstetyn toimintasuunnitelman mukaisiin tehtäviin. Erityisiä haasteita kevään aikana koettiin Helsingin kaupungin nuorisotoiminnoissa (NK). Ongelmaksi muodostui kohderyhmän löytäminen ja saaminen erilaisiin tapahtumiin. Osatoteutuksen kanssa tehtiinkin pikainen tilannearvio ja päätettiin, että osatoteutuksen tarjonta tulee viedä sinne, missä ihmiset ovat, pois nuorisotaloilta. Useiden epäonnistumisen jälkeen tulosta alkoi syntyään, kun toisesta osatoteutuksesta saatiin kokemusasinatuntija Miska Nyman tuntityöläiseksi NK:lle tavoittamaan nuorisoa. Tuloksen syntyymiseen vaikutti kokemusasiantuntijan avainhenkilöisyys sekä katu-uskottavuus kohderyhmän parissa ja helposti lähestyttävä persoonallisuus.

Vuoden alussa pidettiin ensimmäinen ohjausryhmäkokous ns. aloituskokous. Ohjausryhmän puheenjohtajaksi pyydettiin Taiteen edistämiskeskuksen kehittämispäällikkö Eva-Maria Hakolaa, joka otti tehtävän vastaa. Vuoden alussa ruvettiin myös suunnittelemaan maaliskuun yhteishaun aikoihin pidettävää koulutus- ja työllisyysmessut Jyväskylässä yhteistyössä Jyväskylän kaupungin (Ritva Anttonen ja Kirsi Florin) ja Valoa huomiseen projektin kanssa, minkä työntekijöinä toimivat Taja Kiiski, Tenho Roth ja Samuel Florin. Samaan aikaan suunniteltiin jo seuraavia eli kolmansia messuja Ouluun pidettäväksi marraskuussa.

Presidentti Tarja Halonen ja professori Arajärvi kunnioittivat läsnäolollaan 8.4. pidetyssä juhlassa.

Kevät oli hankkeessa onnistumisen ja epäonnistumisen ja kehittämisen aikaa. Erilaiset kokeilut ja niistä oppimisen veivät koko hanketta eteenpäin ja matkalla opittiin paljon, jota hyödynnettiin heti uusissa kehittämistehtävissä. Osatoteutuksissa konsortioajatus edelleen tuotti haasteita ja sitä käsiteltiin lähes jokaisessa tiimipalaverissa sekä Tšetanes naal- sisarhankkeen kanssa pidetyissä yhteistyöpalaverissa. Kevään aikana myös huomioitiin, että monellakaan osatoteuttajalla ei ole kokonaiskuvaa osatoteutuksestaan ja siitä, miten se sijoittuu koko hankkeeseen. Niinpä osatoteuttajilla toteutettiin posterit, jossa yhdelle A2 tuli kuvin ja sanoin tiivistää oma osatoteutus tulostavoitteineen. jotta Näytti siltä, että tämä joillekin osatoteuttajille ensimmäinen kerta, kun hanketeksti tuli oikeasti luettua niin oman osatoteutuksen kuin koko hankkeen eli muidenkin toimijoiden osalta. Samaan aikaan teetätettiin myös hankekokonaisuuden hahmottamista helpottava banderolli.

USKALLA – IT'S POSSIBLE!

Valtakunnalliset romanihankkeet **Nevo tiija** ja **Tšetanes naal** tukevat romanien koulutusmahdollisuuksia ja työllistymistä sekä edistävät osallisuutta, hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta.

Mukana on kuntia, kaupunkeja, oppilaitoksia ja järjestöjä eri puolilta Suomea. Diakonia-ammattikorkeakoulu koordinoi toimintaa.

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Erityisen suureksi haasteeksi muodostui jokaiseen maksatuskauteen liittyvän toimintaraporttien kirjoittaminen ja niiden lähettämiset sovituissa aikatauluissa useimmalla osatoteuttajalla. Useita pyynnöistä ja tiukoista korjausliikepuhutteluista huolimatta tämä haaste jatkui aina loppuraportin tekemiseen asti. Tämä yksinään tuotti projektipäällikölle melkoisia hallinnollisia haasteita.

Kotimaani on Suomi -sateenvarjohankkeen mahdollistumisella päästiin Nevo tiija -hankkeena mukaan myös Suomi 100 -hankekokonaisuuteen. Suomi 100 -säätio avusti sateenvarjohanketta SKR-rahoituksen lisäksi 5000€ verran sitomalla sen Helsingin Kulttuuritalon vuokrakuluihin. Kotimaani on Suomi -

sateenvarjohanke tuotti paljon positiivista synergiaa, kun mukana olleet useat toimijat ja projektit laittoivat resurssinsa ja osaamisensa yhteen ja työskentelivät yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Hankeen yhteisvastuullisen tuotantoryhmän muodostivat Diakonia-ammattikorkeakoulu Oy (Nevo tiija ja Tšetanes naal -hankkeet: Mertsu Ärling ja Sari Hammar sekä Niina Mäenpää); Taiteen edistämiskeskus (Mertsu Lindgren); Opetushallitus (Satu Blomerus ja Susanna Rajala); Etelä-Suomen Aluehallintovirasto (Malla Laiti); Suomen Romanifoorumi (Kyösti Florin) sekä yksityishenkilöinä romanitustainen yrittäjä (Tiia Svart) ja kulttuurituottajaopiskelija (Joni Auvinen). Sateenvarjohankkeen suojelijana toimi tasavallan presidentti Sauli Niinistö.

Sateenvarjohankkeellamme oli kolme päätavoitetta – muiden pienempien yhteisten tavoitteiden ohella, jotka istuivat sellaisenaan Nevo tiija -hankkeen sisältöön ja tulostavoitteisiin:

1) Romanitietouden vieminen peruskoulujen 9. luokkalaisille sekä toisen asteen ensimmäisen vuoden opiskelijoille ja viranomaisille uudenlaista lähestymistapaa hyödyntäen.

Syksyllä 2017 toteutetulla kiertueella romanitietoutta lähestyttiin keskittymällä myönteisiin ja rakentavasti tulevaisuuteen katsoviin tekijöihin, joiden kautta yhteiskuntaa rakennetaan yhdessä muun suomalaisen väestön kanssa. Työpaja- ja infotilaisuuksiin osallistuneet kiittelivät tätä uudenlaista tapaa lähestyä osin hyvinkin vieraaksi jäänyttä vähemmistöryhmää. Mukana olleet nostivat esille tärkeitä kysymyksiä mm. erilaisista kulttuurisista käytänteistä, mutta heitä kiinnostivat myös romanien koulutukseen ja työllisyyteen liittyvät asiat. Keskusteltiin myös monista romaniyhteisöön liitetyistä epäkohdista, joista osa on todellisia, mutta osa kuluu lähinnä kaupunkilegendojen piiriin.

Työpajojen kautta kuulijat saivat uusia keinoja kohdata erilaisuutta ja tuntematonta. Teemana oli: älä kohtaa kulttuuria vaan kohtaa ihminen. Jokainen meistä on viimekädessä ihminen, ja meillä kaikilla on samat perustarpeet. Erityisesti viranomaisia johdatettiin näkemään heidän roolinsa vastuullisena portinvartijana: minä voin työssäni toimia portin aukaisijana tai sulkijana, minä voin olla unelmien mahdollistaja ja estäjä. Palautteen mukaan useat viranomaiset kokivat koulutuksen voimaannuttavana ja työhön uudenlaista tietoa antavana niin kuin eräs työpajassa ollut viranomaisen palautteessaan asian totesi: ”Tulin todella negatiivisella asenteella, koska on huonoja kokemuksia Romaneista. Tärkein oppi mitä sain oli, että ota asiakas IHMISENÄ äläkä KULTTUURINA. Tämä herätti. Kiitos.”

2) Romaniyhteisön herättäminen ja motivoiminen katsomaan vahvasti tulevaisuuteen ja uskomaan omiin unelmiinsa sekä rohkeasti tavoittelemaan niitä.

Keskusteluiltoihin saapui paikkakunnasta riippuen kohtalainen määrä alueen romaniperheitä. Yhteinen katsominen tulevaisuuteen oli luonteeltaan pohdiskelevaa, avointa ja varovaisen positiivista. Uudenlainen

keskustelu arvojen ja asenteiden merkityksestä jokaisen henkilökohtaiseen elämään, perheisiin, sukuihin ja yhteisöön herätti paikallaolijoissa monenlaisia ajatuksia. Nämä keskustelut voidaan nähdä hyvänä alkuna. Vielä kuitenkin tarvitaan motivointia ja herättelyä – tukea siihen, että sloganeihin ”olen oman elämäni herra” ja ”minä voin, kykenen ja osaan” todella pystytään luottamaan.

Keskusteluista erottui erityisenä punaisena lankana se, että olemme vahvasti suomalaisia (Suomen romaneja) ja tahdomme yksilöinä ja yhteisönä eteenpäin; kouluttautua ja päästä työelämään. Suurta huolta tuotti myös nuorten liian aikainen perheiden perustaminen, joka puolestaan suoraan vaikuttaa kouluttautumiseen ja sitä kautta työllistymiseen. Iso hiljaisuuden aiheutti kuitenkin pohdinta siitä, olemmeko valmiita tekemään työtä muutoksen, unelmiemme ja työllistymisemme eteen. Tietynlaista tulevaisuuden näköalattomuutta on siis vielä havaittavissa. Näköalattomuuteen vaikuttaa varmasti monikin asia, joista osa nousee yhteisöstä itsestään ja osa on siitä riippumattomista asioista. Romanien motivoimiseen ja uskallukseen ajatella suurempaa koulutuksen ja työelämän suhteen tarvitaan siis vielä paljon työtä.

3) Vahva romaniyhteisön osallistaminen ja osallisuus kokonaisuuden suunnittelussa, kehittämisessä ja toteuttamisessa.

Heti alusta alkaen koko sateenvarjohankkeen peruseriaatteena oli romaniyhteisön vahva mukana oleminen sen kaikissa eri vaiheissa. Pääpiirteissään näin olikin, mutta suuriakin paikkakuntaakohtaisia eroja oli nähtävissä.

Mukaan haluttiin heti ensi metreiltä laaja joukko ns. kentän ihmisiä suunnittelemaan hankkeen konkreettisia toimintoja, jotta sen maksimaalinen hyöty oli suoraan hyödynnettävissä paikkakuntien asukkaiden eduksi. Henkilökohtaiset kutsut lähetettiin eri kaupunkien romanityössä mukanaoleville Suomen Romanifoorumin kautta ja osaan oltiin myös yhteydessä puhelimitse sekä tavattiin avainhenkilöitä muissa yhteyksissä. Sovittuun alkutapaamiseen ei lopulta saapunut edustajia yhdestäkään kuudesta kaupungista, vaikka matkat ja ylläpito luvattiin korvata asianmukaisesti. Erilaisia syitä analysoidessamme päädyimme yhteiseen ajatukseen siitä, että hankkeen ydin ja merkitys eivät ehkä tullut tarpeeksi selväksi. Toisena syynä voi olla se, ettei osallistumisesta nähty olevan henkilökohtaista hyötyä.

Tuotantoryhmän otettua vastuu toimintojen kehittämisestä ja toteuttamisesta aloitti asioiden etenemisen. Tässä vaiheessa saatiin tukea sitten jo paikallisiltakin romanitoimijoilta. He mm. kokosivat paikalliset viranomaiset työpajakoulutukseen sekä romaniperheet keskusteluiltaan. Tämä malli toimi hyvin suurimmassa osassa kohdepaikkakuntia.

Haasteitakin matkalle mahtui. Oulussa työ romaneiden osallistumisen ja osallisuuden edistämiseksi osoittautui muuta maata vaikeammaksi, kun törmäsimme siellä hankkeen toimintatavoista tehtyihin virheellisiin tulkintoihin. Valitettavasti puutteelliset ja väärinkäsityksiä aiheuttavat tiedot ehtivät levitä laajasti alueella ja vaikuttamaan paikallisten romanien mielikuviin hankkeen toiminnan tarkoituksista. Tehdyt oikaisutoimetkaan tai kriisiviestintä eivät pystyneet kokonaan tilannetta enää muuttamaan. Tämä oli siksikin ikävää, koska Oululla oli erityinen rooli kuuden paikkakunnan kiertueella. Tarkoitus oli tuoda työ- ja infopajojen lisäksi paikkakunnalle kolmannet romanien koulutus- ja työllisyysmessut sekä monitaidetapahtuma Mustalaismusiikin virtuoosit konsertti, joissa oli tarkoitus hyödyntää vahvasti paikallisten romanien, viranomaisten ja toimijoiden osallisuutta. Suunnitellut tapahtumat (kouluvierailu, messut sekä konsertti) saatiin kuitenkin lopulta kunnialla toteutettua, vaikka paikallisten romanien osallistuminen suunnitteluun jäi vain muutama henkilö. Oulun kaupungin viranomaisten kanssa yhteistyö kuitenkin jatkui molemmin puolisessa luottamuksessa.

Romanitietoutta vietiin työpaja- ja infokiertueella yhteensä kuuteen eri kaupunkiin: Tampereelle, Kajaaniin, Jyväskylään, Ouluun, Kuopioon ja Vantaalle. Kiertueen aikana tavoitettiin koululaisia ja opiskelijoita yhteensä 410, viranomaisia 155 ja romaniperheiden edustajia keskustelutilaisuuksissa 63. Vahvistimme ja monipuolistimme verkostoja sekä loimme kontakteja niin yksilö- kuin toimija- ja organisaatiotasollakin. Erityistä vaikutusta ja vaikuttavuutta kiertue tuotti mielikuvissa romaneista ja romaniuudesta.

Vahvan ja pedagogisesti rakennetun romanitietouden viemisen lisäksi mahdollistettiin sateenvarjohankkeen aikana kaksi suur tapahtumaa, joissa keskityttiin romanitaiteiden ja kulttuurin esiintuomiseen sekä niiden tutkitusti hyvinvointia tuottaviin tekijöihin. Huhtikuussa Romanien kansallispäivän juhlena (8.4) järjestetty monitaidetapahtuma ja Mustalaismusiikin kuninkaat ja kuningattaret -konsertti Helsingin kulttuuritalolla veti katsojia yhteensä 1485 henkilöä. Marraskuussa järjestetty Mahdollisuuksien päivä -koulutus ja työllisyysmessut sekä Mustalaismusiikin virtuoosit -konsertti Oulussa Pohjankartanon koululla tavoitti puolestaan 763 osallistujaa. Molempien tapahtumien antia ja sisältöä sekä organisointia kiiteltiin useissa eri yhteyksissä.

Helsingin Kulttuuritalolla järjestetty tilaisuuskokonaisuus toimi hankkeen alkutempauksena. Romanien kansallispäivän monitaidetapahtumassa haluttiin korostaa taiteiden moninaisuutta ja siksi paikalle kutsuttiin romanitaustaisia taitelijoita ja romaneista tehtyjä teoksia. Mukana oli taidemaalari Keijo Lindströmin öljyvärimaalauksia, Hilka Lindgrenin "Yli vuorien" -näyttely sekä osa Veijo Baltzarin maailmankiertueelle matkaavasta "Miranda"-näyttelystä. Edelleen esillä oli suuren suosion saavuttanut Irmeli Huhtalan "Romanikuvat mainoksissa" -kuvanäyttelyn aineistoa. Visuaalisen taiteen lomassa oli mahdollisuus tutustua myös hallitsevan ravikuninkaan Vitterin saavutuksiin sekä ravurin romanitaustaisiin omistajiin ja valmentajaan. Oman pikantin erikoisuutensa toi mahdollisuus perehtyä myös romanien

kulttuuriperinnön arkiston aineistoon sekä aineettomaan kulttuuriperintöön kuin myös romanimusiikin levykauppaan. Taidetapahtumassa julkaistiin lisäksi laajasti palkitun ranskalaisen kirjailijan Paola Piganin romaneista kertovan esikoisromaniin (*N'entre pas dans mon âme avec les chaussures*, Ranska 2013) suomenos Älä astu sieluuni kengät jalassa.

Päivän aikana kuultiin tärkeitä puheenvuoroja romanitaiteilijuudesta Veijo Balzarin kertomana. Romanian osallisuutta suomalaiseen kevyeen musiikkiin esitteli Yleisradion toimittaja-tuottaja Pekka Laine. Esillä oli myös Miranda Valeriuksen ja Viki Balzarin haastattelut romanikäsiyöperinteestä sekä romanimusiikin opiskelusta aineettomana kulttuuriperintönä, haastattelijana toimi Museovirastosta aineettoman kulttuuriperinnön koordinaattori Leena Marsio. Upeaa ja taiderikasta juhlaa siivittivät elävät Gypsy rhythm -soundit romaninuorten esittäminä, joiden taitavaa kitaransoittoa saatiin kuulla myös päällavalla illan konsertissa.

Romanien kansallispäivän juhlakonsertin avauspuheenvuoron toi Taiteen edistämiskeskuksen kehittämispäällikkö Eva-Maria Hakola, joka puheessaan upeasti kertoi kuinka romanit rikastavat ja monimuotoistavat yhteiskuntaamme ilmentäen omaa tarinaansa taiteen- ja kulttuurin keinoin Suomesta ja suomalaisuudesta. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö lähetti myös lämpimän tervehdyksen romanien kansallispäivän kunniaksi, jonka Satu Blomerus Opetushallituksesta luki juhlayleisölle.

Kaksiosaisessa konsertissa haluttiin kuulijoille tuoda esiin mustalaismusiikin laajuus ja monimuotoisuus. Konserttiin haluttiin kutsua esiintyjiksi jokaisen musiikkigenren sen hetkinen tähtiesiintyjä, joita olivat tangoprinssi Leif Lindeman, mestarikansanlaulaja Hilja Grönfors, Ruotsin True talent -voittaja Dimitri Keiski, mustan gospelin laulaja Tenho Gren Ruotsista, rapartisti Bulle sekä hengellisen musiikin tulkitsija Anita Lindgren. Konsertin orkesterina toimi Ourvision voittaja Orkestra Suora Lähetys pohjoismaisittain täydennetyillä musikanteilla. Vierailevana tähtenä kuultiin myös suomalaisten sydämiin itsensä laulanut Samuli Edelman, joka itsekin lauloi romanikielisen laulun. Orkesterin ja laulajien etnisellä monimuotoisuudella haluttiin myös tuoda esiin Suomi 100 -teeman mukaisesti yhdessä tekemistä.

Konserttia kunnioitti läsnäolollaan presidentti Tarja Halonen sekä Yhdysvaltain konsulaatin asiainhoitaja Donna Welton puolisoidensa kanssa.

Oulun Pohjankartanolla 2. päivä marraskuuta pidetty päätöstapahtuma sisälsi valtakunnallisen romaneille suunnatun Mahdollisuuksien päivä – koulutus ja työllisyysmessut, jossa messuesittelijöitä oli yhteensä 26. Messujen aukaisijana toimi Oulun kaupungin edustaja Villa Victorista yhteisötoiminnan päällikkö Pasi Laukka.

Illan konsertissa saatiin jälleen kuulla romanimusiikin monimuotoisuutta ja laajuutta. Esiintyjinä kuultiin laulaja Dimitri Grönfors, Rockartisti Dimitri Kieski, Gospellaulaja Rosita Mäntyniemi, tohtorikoulutettava, viulisti Miritza Lundberg, tanssija ja laulaja Madiana Lundberg, kansallisoopperan lapsisolisti, laulaja ja tanssija Miska Lundberg. Konsertin säestävänä orkesterina toimi vielä kehittelyvaiheessa oleva Mustalaismusiikkiin keskittyvä orkesteri, jota johtaa läänintaiteilija Merts Lindgren.

Kesän ekumeenisissa juhannusjuhlilla Keuruulla hankkeen projektipäällikkö kävi esittelemässä hanketta, koska juhlat vetävät romaniväkeä ympäri Suomea paikalle ja siellä oli mahdollisuus saavuttaa heitä, joita muuten ei tule saavutetuksi. Paikalla oli kaikkia kävijöitä liki 30 000 henkilöä.

Syksyn Kotimaani on Suomi -hankkeeseen kuuluvien Monimuotoinen Suomi – työpaja romanikulttuurista koulutuskiertueen lisäksi aloitettiin hahmottamaan viimeiselle vuodelle tarkoitettuja mallinnuksia. Syksyllä myös rakennettiin, kuvattiin ja julkaistiin Romanien koulutus- ja työllisyysuria tarkasteleva 12-osainen videosarja Uskalla It's possible. Ensimmäinen video julkaistiin 11.10.2017 ja viimeinen syksyn 2017 päätapahtumaan, Oulun messuihin ja konserttiin linkittyen 2.11.2017.

Videot järjestyksessä ja löytyvät You tubesta nimellä Uskalla It's possible:

1. Uusi alkua
2. Kohti musiikkipedagogin uraa
3. Unelma-ammattissa miksaajana
4. Yrittäjäelämää
5. Toimittajan työ on vaikuttamista
6. Kutsumus johdatti rakennusosalta pastoriksi
7. Sadutus vei akateemiselle uralle
8. Perheen sinnikkyys tuotti tulosta urapolulle
9. Osuuskuntayrittäjä tekee osaamistaan vastaavaa työtä
10. Kun musiikki on kutsumus ja ammatti
11. Armeija loi vahva pohjan työelämään
12. Hyvä työyhteisö on voimavara

Videoiden pääasiallinen julkaisupaikka oli Diakonia-ammattikorkeakoulun YouTube-kanava, jonne videoille luotiin oma soittolista. Lisäksi videoista leikattiin lyhyemmät, noin 1 minuutin pituiset some-klipit. Lanseerauksessa hyödynnettiin Diakin romanihankkeiden Facebook-sivustoa Romanien osallisuus, jonne tehtiin päivitys ja nosto aina uuden videon julkaisun yhteydessä. Nostossa noudatettiin kaavaa: mielenkiintoinen sitaatti videosta, yleistieto videosarjasta sekä hankkeista joiden osana video on tehty + rahoittajatiedot sekä linkitys videon täyspitkään versioon YouTubeissa. Tietoa videoista saatiin hyvin

leviämään Facebookin kautta ja niiden tunnettuus etenkin romanikohderyhmän keskuudessa on ollut kiitettävää. Videopäivitykset saivat myös poikkeuksetta vilkkaastikin kommentteja ja kehuja. Pitkien videoiden katselukertoja oli yhteensä n. 35 000 katselukertaa. Verrattuna muihin ammattimaisesti toteutettuihin hankevideoihin romanivideosarja on menestynyt hyvin. Saman tuotantoyhtiön kanssa Diakissa toteutettu Minne miehen matka -videosarja eräälle toiselle ESR-hankkeelle on kerännyt parhaimmillaankin vain 335 katselukertaa yli vuoden aikana (verrattuna romanivideon 35 000 katselukertaa).

Videoita on hyödynnetty myös hankkeen viimeisenä toimintavuotena monin tavoin kuten keskustelunavauksina esim. kouluvierailuilla ja viranomaistapaamisissa. Syksyn loppuseminaarikiertueella videot toivat mielenkiintoisen elementin loppuseminaarisisältöihin.

Syksyllä projektipäällikkö aloitti ison urakan kahlaamalla läpi kaikki romaneiden koulutuksiin ja työllistymisiin liittyvät selvitykset, tutkimukset ja viimeisen viiden vuoden sisällä toteutettujen hankkeiden loppuraportit tulevaa työllistymistä edistävää Tuumasta töihin koulutusmallia varten. Mallin rakentaminen toteutettiin intersubjektiiivisesti Opetushallituksen asiantuntijoiden Satu Blomerus ja Susanna Rajala, Stadin Ammattiopisto vararehtorin Annukka Sorjonen, Helsingin diakoniaopiston koulutuspäällikkö Merja Ahtikari sekä iso joukko muita yksittäisiä asiantuntijoita sekä romaneja.

Syksyllä aloitettiin myös tunnustelemaan mahdollisia mediakampanjoita, joista toinen kohdistettaisiin romaniväestöön ja toinen työnantajiin. Mediakampanjatyöryhmään alkujaan kuului projektipäällikön lisäksi Tšetanes naal -hankkeen projektipäällikkö Katri Perho sekä työkokeilija Joni Auvinen ja läänintaitelija Merts Lindgren sekä viestintäasiantuntija Niina Mäenpää. Työryhmä konsultoi ja haki vaikutteita useilta eri asiantuntijoilta, jonka pohjalta se teki ideatasolla olevat teemat mainokseen. Jossakin vaiheessa työryhmää kasvatettiin Miriam Schwartzilla, Tanja Hagert-Blomerus ja Leif Hagert mutta heistä jokainen jäi pois eri aikoihin ennen kampanjoiden viimeistä stilisointia ja toteutumista.

Suomen Romanifoorumin (SRF) pitämät Teemapäivät olivat ehdottomasti yksi tärkeimmistä romaniväestöä tavoittavista toiminnoista koko vuonna ja koko hankkeessa. SRF järjesti myös eri romaniyhdistyksille yhteisiä kehittämis- ja voimaantumispäiviä. Syksyllä SRF julkaisi myös 4 videoclippiä Someen: Lapsen kymmenen käskyä vanhemmilleen - 1300 katsojakertaa, Kuulumisia teemapäiviltä -1500, Mitä on voimaantuminen? – 950 katsojaa ja Mitä kulttuuri on? – 1500 katsojaa. Syksyllä SRF aloitti yhteistyössä Tšetanes naal -hankkeen osatoteuttajan kanssa kokemusasiantuntijakoulutuksen, johon valituksi tuli 22 henkilöä mutta osallistui 16 ja lopulta valmistui 14 keväällä 2018.

Helsingin diakonissalaitos panosti aivan erityisesti vankien ja päihteiden kanssa taistelevien kanssa tehtävää kokonaisvaltaiseen työhön ja onnistumisia tapahtui yksi kerrallaan. Heidän kohderyhmänsä oli hankkeessa

kaikkein haastavin ja edistymisen osatoteutuksessa osallistujien kanssa oli ennalta tiedetyn hidasta mutta sitäkin kauaskantoisempaa.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen Roosa-tutkimus jakoi sekä osatoteuttajien mutta aivan erityisesti kentän mielipiteitä itse tutkimuksesta kahtaalle. THL joutuikin rekrytoidessaan tutkittavia käyttämään hyvinkin luovia toimintamalleja kuten kotikäyntejä ja jalkautumista erilaisiin tapahtumiin. Roosa-tutkimus liitettiin mukaan MONET:n alaisuudessa oleviin kumppaniraateihin, joiden toimikausi jatkuu pidempään kuin itse Nevo tiijan hankekausi. Tutkimukseen osallistuneita oli vuoden aikana vain noin 150. Tällöin ensimmäisiä kertoja mietittiin tosissaan, että oliko 1000 hengen N-määrä ylimitoitettu ja epärealistinen ja päädyttiin, että tutkimuksellisesti riittävä määrä on 300 osallistujaa.

Oulun diakonissalaitos toteutti erilaisia aktiviteetteja miehille ja naisille. Erityisen haasteellisenä Oulussa koettiin romaniväestön kohtaaminen ja aktiviteetteihin mukaan saaminen, vaikka välillä olikin hieman parempia kausia. Erityisesti haaste näkyi romaniväestön mukaan saamisessa ja sitouttamisessa hankkeeseen.

Helsingin kaupunki aloitti syksyllä ostamaan kokemusasiantuntija Miska Nymanin asiantuntijuutta, jolla oli heti selvä vaikutus romaniväestön tavoittamisessa. Sen pohjalta syntyi myös yhteistyössä toisen osatoteuttajan kanssa Romani Club Kipinä, joka veti Itä-Helsingin romaniväkeä kiitettävästi hankkeen vaikutuksen alueelle. Osatoteutuksen varsinaisen kohderyhmän tavoittamista Kipinä ei kuitenkaan edistänyt. Koulupudokkuuden ehkäiseminen jäi osatoteutuksessa saavuttamatta.

Vantaan työllisyyspalvelut saivat ensimmäiset kaksi työntekijää alkuvuodesta rekrytoitua. Rekrytoinnin mahdollistuminen vaati hallinnoijalta ison vaikuttamistyön. Vantaalla alkanut työ keskittyi kahdensuuntaiseen työhön, missä hyödynnettiin erityisesti Vantaan paikallisromanityöryhmän asiantuntemusta, R3:a, sekä Vantaan työvoimapalveluja, kuten Ohjaamo, jonka kanssa yhteistyö oli asiakasohjauksen näkökulmasta luontevaa. Vuoden aikana kahden työntekijän välille syntynyt eripuraa, joka vei myös hallinnoijan resursseja. Työntekijöille tarjottiin tiimityöhön ohjausta, projektityön ja raportinkirjoittamiseen täsmäkoulutusta sekä ryhmämentointia ja työnohjausta. Työn esiin nostamat haasteet saattoivat liittyä vahvasti työntekijöiden vähäisestä projektityön kokemattomuudesta.

Aktiivisen perustyön lisäksi koko hankkeessa toteutettiin iso ja merkittävä muutoshakemus, joka koski Vantaan työllisyyspalveluita. Vantaan osatoteutuksesta oli jäämässä iso määrä palkkamäärärahoja käyttämättä myöhäisen aloitusajankohdan takia. Muutoshakemuksessa lähdettiin hakemaan kolmatta työntekijää osatoteutukseen, jotta sille asetetut tulostavoitteet tulisi saavutetuksi tulevan vuoden aikana. Kolmatta työntekijää tarvittiin erityisesti kahden aikaisemmin palkatun työntekijän vähäisen projektiosaamisen sekä raportin kirjoittamisen paikkaamiseen. Vaikka kolmas työntekijä osatoteutukseen

saataisiin palkattua, olisi silti ylijäämää vielä melkoisen paljon. Hankemuutoksella haettiin vielä hanketekstistä nousevaan viestinnän tarpeisiin ylijääneitä varoja luoden sille budjettiin oma kustannuspaikka; Mediakampanja. Muutos meni hyvässä yhteistyössä rahoittajan kanssa läpi ja uusi työntekijä saatiin palkattua Vantaalle heti vuoden alusta. Työntekijärekrytoinnin aloittamiseen kylläkin jälleen tarvittiin projektipäällikön aktiivista työtä ja painetta nopeuttamaan kaupunkiorganisaatioille tyypillistä kankeaa byrokratiaa.

3.3 hankkeen kolmas ja viimeinen vuosi (2018)

Hankkeen kolmas ja viimeinen vuosi lähti joululomien jälkeen heti vauhdikkaasti liikkeelle niin kuin aiemminkin hankkeessa oli totuttu – luotijunan vauhti oli ajoittain jopa päätä huimaava. Hankkeessa oli tähän mennessä kokeiltu ja kehitetty paljonkin uusia asioita menneen vuoden aikana, joita osatoteuttajat eivät perustyönään tee. Osa nousi suoraan hanketekstissä luvatuista asioista ja tulostavoitteista mutta osa myös hanketekstin ulkopuolelta mutta hankkeessa innovoiduista asioista. Kevään aikana jokainen osatoteuttaja valitsi ne hyvät käytänteet, joita se oli työssään käyttänyt ja todennut toimiviksi työtavoiksi erityisesti romanikohderyhmän kanssa. Näiden hyvin käytänteiden mallinnusten kirjoittamisprosessissa työskenneltiin koko kevät olemassa olevien hankkeen perustöiden lisäksi.

Viimeisenä vuotena hankkeessa haluttiin erityisesti media valjastaa viestinnän ja oikeanlaisen näkyvyyden saamiseksi, jonka pohjalta tehtiin strateginen suunnitelma tiedotteiden ja muun näkyvyyden saamiseksi. Pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevien osatoteuttajien loppuseminaarisuunnitelmia käytiin yhdessä lävitse kevään aikana, etenkin miettien niiden markkinointia ja kohderyhmiä. Tavoitteena oli osatoteuttajakohtaisissa loppuseminaareissa vaikuttaa ja tuoda tietäväksi tehty vielä kertaalleen paikkakunnan romaneille ja viranomaisille.

Ennen alkavia kesälomia työstettiin ja stilisoitiin vielä 25 yhteistä mallinnusta eli hyvää käytäntöä liitettäväksi loppujulkaisuun. Loppujulkaisun toimittamisessa oli itsessään melkoinen määrä työtä jopa kolmella toimitustyötä tekevällä henkilöllä, joista viestintäasian tuntija Niina Mäenpää ja Tsetanes Naal - hankkeen projektipäällikkö olivat kaksi muuta projektipäällikön lisäksi. Loppujulkaisu 282-sivun kera valmistui määrä aikaa mennessä ja sen julkistaminen tapahtui Savoy-teatterissa 5.11.2018.

Hankkeelle tuttuun tapaan tehdyistä suunnitelmista tuli olla lupa poiketa kuunnellen ja katsellen herkästi, minne virta vie. Niinpä vielä kesän kynnyksellä päätettiin aloittaa erillinen mentorointiohjelma romaninuorille. Idea sai alkunsa Etelä-Suomen aluehallintoviraston ylijohtajan kanssa käydystä keskustelusta eräässä palaverissa, jonka lopputulos oli musertaa projektipäällikön. Uuden ja toiverikkaan innostuksen siivittämänä mukaan saatiin 14 esimiestason johtotehtävissä olevaa naista sekä muutama mies mentoroiijiksi sekä heille vastapareiksi eli actoreiksi pääkaupunkiseudulta romaninuoria ja nuoria aikuisia.

Ajatus oli huikea mutta alkuun kuitenkin pelotti, että saadaanko sen koommin mentoreita kuin mentoroitaviakaan kasaan mutta sitkeän työn ansiosta ennen kesälomia koossa oli tosiaan 14 mentori-actori-paria ja oli hyvä mieli jäädä lomille.

Syksyksi suunnitellut mediakampanjat veivät myös paljon ylimääräistä työtä vielä ennen kesälomia, koska jouduimme kahteen kertaan tekemään mahdollisten toteuttajien kilpailutukset varmistaaksemme, että julkisilla varoilla tehtävä kampanja täyttää kaikki ESR-hankkeille säädetyt hankintakriteerit, joten turvauduimme lakimiespalveluihin. Prosessia vietiin eteenpäin hyvässä yhteisymmärryksessä sekä ohjausryhmän että rahoittajan kanssa.

Ennen kesää tehtiin vielä toinen hankemuutos, joka koski Helsingin kaupunkin nuorisotoimen osatoteutukseen palkattua henkilöä. Työntekijä oli siirtymässä syyskuun alusta 50 % muihin työtehtäviin, joten 100 % työ piti jakaa kahdeksi 50 % työksi, johon toiseen 50 % haettiin uutta työntekijää. Valituksi tuli Ramona Schwartz.

Hallinnollisten töiden lisäksi hankkeessa päästiin syksyllä kauan työstetyn mediaprosessin rakentamiseen. Alkuun suunnitteilla oli vain kaksi mediakampanjaa, joista toinen kohdistettaisiin romaniyhteisöön (Meidän tulevaisuus), johon pyydettiin eripuolelta Suomea kuutta nuorta päivittämään normaalia koulu/opiskelupäiväänsä Instagramissa meidäntulevaisuus -hästägillä lokakuun ajan. Päivitykset herättivät heti suurta kiinnostusta ja hyvää pöhinää somessa. Toinen kampanja kohdistettiin vahvasti työnantajille (työnimi), johon kutsuttiin mukaan neljä näkyvää ja tunnettua julkisuuden henkilöä: Jari Sarasvuo, Tuomas Enbunske, Anne Kukkohovi ja Meri-Tuuli Väntsi. Työnantajille suunnitellun kampanjan rakentamisvaiheessa syntyi ymmärrys ja ajatus, että kumpikaan kampanjoista ei tavoita ns. suurta yleisöä ja näin vaikuta suuren yleisön asenteisiin. Neuvottelu- ja keskustelukierros rahoittajan ja ohjausryhmän puheenjohtajan kanssa vahvisti ajatuksen rakentaa olemassa olevista palikoista pienellä lisäpanostamisella vielä kolmannen kampanjan (Palkkaisitko?), joka suunnattaisiin erityisesti suurelle yleisölle. Palkkaisitko? -kampanjan ajatuksena oli pukea Työnimi -kampanjan julkisuuden henkilöt autenttisiin romanasuihin pieteetillä. Tavoitteena ja viestinä oli saada katsoja näkemään ihminen vaatteiden takana. Viestin ymmärtäminen oli helppoa, koska julkimot olivat tuttuja omina itsenään sekä aikaisemmasta kampanjasta. Kuvissa oli siis henkilö ja henkilö romanasusteissa - kumman katsoja näki ensin?

Median valjastaminen hankkeemme käsittelevillä ydinviesteillä oli hankkeen yksi vaikuttavimmista osioista. Näkyvyys ja asiamme saaminen niin työnantajien kuin yksittäisten henkilöiden ja työpaikkojen kahvipöytäkeskusteluun oli ihan omaa luokkaansa. Uskallamme väittää, että mediakampanja I (Älä olet, älä luule! Kysy ja Meidän tulevaisuus, josta päävastuun kantoi sisarhanke), II (Työnimi) ja III (Palkkaisitko?) ansiosta koko romanien osallisuus- ja työelämä- sekä koulutushaasteet vietiin aivan uudelle tasolle.

Näkyvyys ja huomio ovat olleet määrällisesti ihan omaa luokkansa suhteessa vastaavien hankkeiden näkymiseen ja puhututtavuuteen.

Pääkaupunkiseudun ulkopuolella olevan osatoteuttajan loppuseminaari Oulussa oli onnistunut, vaikkakin romaniväestön osallistuminen seminaariin oli melko vähäistä. Loppuseminaarin kautta saatiin yhteistyössä Tšetanes naal sisarhankkeen kanssa vielä vaikutettua yhteistulosten että paikkakuntakohtaisten tulosten avulla positiivisesti sekä romanikenttään että alueen viranomaisrakenteisiin. Useamman osatoteutuksen työntekijä on saanut alueensa organisaatiosta jatkotyöpaikan ja kehitellyt mallit ovat siirtyneet osaksi organisaatioiden perustystä.

Koko hankkeen 5.11. pidetty loppuseminaari oli myös onnistunut ja sen saama näkyvyys ja tuloksien tietoinen levittäminen oli menestys. Kaiken kaikkiaan loppuseminaarissa (seminaari + juhlakonsertti) oli kuulijoita liki 700 henkilöä ja jälkeensä saatu palaute on ollut erittäin hyvää. Olemme pystyneet tuomaan uutta näkökulmaa sekä vakuuttavuutta menneiden vuosien hankevastaisuuteen etenkin romanikentän parissa.

Keväällä aloitettu mentorointiohjelma saatiin päätökseen ja se oli monin tavoin onnistunut kokeilu. Kaikki 14 mentorointiparia jatkoivat vuoden loppuun asti ja osa aikoo jatkaa vielä senkin jälkeen. Kokeilusta saadut kokemukset ja ideat sekä haasteet toimivat erinomaisena pohjana mahdollisen seuraavan mentorointiohjelman luomisessa ja kehittämisessä. Mentoroinnista luotiin myös malli, joka onkin mukana loppujulkaisussa.

Erittäin positiivista vuoden lopussa Roosa-tutkimus oli saavuttanut tavoitteensa ja aineisto oli saatu kerättyä Romanian hyvinvoinnin tietopohjaa varten. Roosa-tutkimuksesta pidettiin vielä ennen hankkeen loppua oma loppuseminaari, jossa oli kiitettävästi kuulijoita paikalla.

Oman haasteensa hankkeen loppumetreille toi eri osatoteutuksissa tapahtuneet työntekijämuutokset mutta niistä selvittiin kuitenkin lisäämällä projektipäällikön ja muutaman muun työntekijän työmäärää.

4. Hankkeen tarve ja siihen vastaaminen

Helsingin kaupungin nuorisotoimi lähestyi hankkeen tavoitteita koulupudokkuuden ennaltaehkäisyn näkökulmasta. Koulupudokkuuden toimintamuodon kehittäminen jäi kesken, eikä tähän tarpeeseen pystytty vastaamaan kohderyhmän löytämisen ja sitouttamisen tähden. Osallisuuden tukemiseen ja lisäämiseen nuorisotoimi vastasi kehitetyn Romani Club Kipinä toimintamallilla, jossa kohderyhmä otettiin tosiasiallisesti mukaan suunnittelemaan toimintaa ja asettamaan sille tavoitteita. Yhteiskehittelyn tuloksena syntyi vertaistoimintaa, josta seurannut toimintamalli jää pysyväksi nuorisotoimen rakenteisiin. Kaupungin nuorisotyö lisää yhteistyötä kolmannen sektorin järjestöjen kanssa sekä sitoutuu palkkaamaan toimintaa mukaan romanitaustaisia kokemusasiantuntijoita.

Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö sitoutui edistämään romaniväestön terveyttä, hyvinvointia ja työ- ja toimintakykyä sekä tietoisuutta terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä. Toteutuksena järjestettiin työpajoja, joissa yhdessä romanien kanssa pohdittiin terveyteen vaikuttavia tekijöitä sekä käynnistettiin naisten tanssiryhmä ja kuntosaliryhmä sekä miesten keilausryhmä. Hankkeessa mahdollistettiin ja tuettiin romaninuorten kerhon sekä oman yhdistyksen aloitusta alueelle sekä avattiin romaneille matalan kynnyksen tila. Hankkeen toimintoihin saatiin aktivoitua mukaan yksittäisiä romaneja, jotka kokivat hyvinvointinsa parantuneen ja aktiivisuutensa lisääntyneen, mutta suuremman määrän mukaan saaminen ja osallistaminen oli haasteellista. Tähän vaikuttivat hankkeen lyhyt kesto (1,5 vuotta) sekä miespuolisen romanitaustaisen työntekijän puuttuminen.

Vantaan kaupunki, työllisyyspalvelut vastasivat henkilökohtaiseen työn ja opiskelun tukemisen tarpeeseen sekä lisäämällä tietoa eri opiskelumahdollisuuksista ja työllistymiseen liittyvistä palveluista alueellaan. Työn tuloksena kehitettiin yksilöllisen uraohjauksen malli, joka mahdollisti kohderyhmän kokonaisvaltaisen tukemisen erilaisissa tilanteissa kuten työnhaussa, koulutushaussa sekä osallisuuden ja aktiivisuuden lisäämisessä. Vantaan osatoteutuksen myöhäinen aloitus (8kk virallisesta aloituksesta) sekä työntekijöiden kokemattomuus projektityöstä vaikuttivat osaltaan hankkeen tuloksiin. Työssä jaksamisen tukeminen, perhetyö sekä koulutustilaisuudet alueen palvelualantyöntekijöille eivät toteutuneet. Myös toimintasuunnitelma puuttui kokonaan, joka vaikutti suoraan sisällölliseen laatuun ja määrään.

Suomen Romanifoorumi näki erityisen tarpeen romaniväestön sisäiselle keskustelulle ja toteutti ihmisten henkilökohtaisella kohtaamisella Teemapäivien kautta, joita pidettiin onnistuneesti eri puolella Suomea. Yhteisön vaikutusvaltaiset ja turvallisiksi koetut henkilöt sanoittivat yhdessä teemapäivien osallistujien kanssa elämiseen ja osallisuuteen vaikuttavia arvoja, asenteita ja valintoja. Hankkeen avulla mahdollistui myös henkilökohtainen tuki ja ohjaus erilaisten kerhojen ja vertaistukiryhmien kautta. Haasteita aiheutti hankkeen suuri koko, joka aiheutti kohderyhmässä myös suuret odotukset. Pitkät välimatkat olivat

haastavia myös teemapäivien jälkeisille jälkikontakteille, jotka jäivät osittain vain puhelinyhteyden varaan, koska kaikilla paikkakunnilla tai välittömässä läheisyydessäkään ei ole vielä paikallista romaniyhdistystä tai olemassa olevissa toiminta jokseensakin pöytälaatikossa.

Helsingin diakonissalaitoksen Vamoksen kohderyhmä oli kaikista haastavin; erilaisten päihteiden ja rikoskierteessä olevien sekä elämänhallinnan kanssa kamppailevat. Operatiivisena toimintana hankkeen kautta vastattiin rakentamalla polkuja kohti elämäntilanteen vaatimia kuntoutuksia, joiden jälkeen työllistyminen olisi mahdollista. Työskentely tapahtui ensisijaisesti yksilötyönä tai varta vasten järjestettynä pienryhmätapaamisena. Kohderyhmää on tavoitettu ja saatu koulutuksiin poluttamisessa ja niiden loppuun saattamisessa tuettuna kiitettävästi. Kohderyhmän sitouttamisessa pitkäjänteiseen työhön ei hankkeessa olla onnistuttu riittävän hyvin.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tulokulma oli hankkeessa tietopohjan tuottaminen romaniväestön elinolosuhteista, terveydestä, hyvinvoinnista ja asumisesta, osallisuudesta, syrjinnästä sekä työ- ja toimintakyvystä ja palvelujen käytöstä. Hyvinvointitutkimus toteutettiin osallistavan ja kulttuurisensitiivisen tutkimustavan mukaisesti. Tutkimuksen tulokset tarjoavat mahdollisuuden tunnistaa tärkeimpiä hyvinvointiin ja terveyteen liittyviä vahvuuksia ja haasteita Suomen romaniväestössä.

4.1 Hankkeen toteutus ja seurantatiedot

Hankkeeseen oli asetettu osallistujamäärälle numeerinen tavoite, joka oli 625 osallistujaa, josta naisia tulisi olla 403. Hankkeen aikana saavutettiin kaiken kaikkiaan 512 varsinaista osallistujaa, josta naisia oli 322. Aloitus ja lopetuslomakkeissa oli 85 sellaista lomaketta, joita ei voida puutteellisten tietojen vuoksi kirjata Euraan. Saavutettujen kokonaismäärä oli siis 82 % (113 henkilön erolla) vaaditusta tavoitteesta. Osallistujamäärää voidaan pitää hyvänä, koska hankkeessa saavutettiin suuri joukko (3217) myös sellaisia henkilöitä, joille hankkeesta annettiin ohjausta, neuvoja ja apua mutta he eivät kuitenkaan erilaisista syistä johtuen halunneet tulla hankkeen varsinaisiksi osallistujiksi, vaikka he olisivat suurimmalta osin olleet kuitenkin hankkeen varsinaista kohderyhmää. Romaniyhteisö on pieni joukko, jonka johdosta sen yksittäisiä jäseniä ei voida sivuuttaa, koska sillä olisi saattanut - ja melko varmastikin - olla vaikutusta hankkeen etenemiselle.

4.1.1 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut yhdenvertaisuus?

Yhdenvertaisuus toteutui hankkeessa hyvin. Yhdenvertaisuus on moniulotteinen ja iso kokonaisuus, johon jokainen osatoteuttaja vastasi näkökulmastaan käsin ja siksi vastauksissa näkyy selvää hajontaa.

Yhdenvertaisuus parhaimmillaan toteutui hankkeessa monimuotoisuuden huomioimisena hankkeen eri toimintavaiheissa. Joidenkin osatoteuttajien kohderyhmät koostuivat äärimmäisen riskialttiista riskiryhmistä syrjäytymisen suhteen ja siksi osatoteuttajat olivat osaltaan tukemassa erilaisin toimintojen kautta romanien yhdenvertaisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa mutta samalla kiinnittäen erityistä huomiota myös romaniyhteisön sisäiseen yhdenvertaisuuden toteutumiseen.

4.1.2 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut osallisuus?

Osallisuus toteutui hankkeessa hyvin. Alusta-alkaen hankkeessa mahdollistettiin osallisuuden kokemus erinomaisesti luomalla avoimia, läpinäkyviä ja mukaan ottavilla toiminnoilla, joihin oli mahdollista osallistua sekä varsinaisena osallistujana tai ihan vaan osallistujana. Hankkeessa ei ole ollut yhtäkään sellaista toimintoa, kokousta tms. joissa ei olisi ollut ns. kentän (hankkeen kohderyhmää) edustajilla mahdollista osallistua mukaan tasavertaisena ja äänivaltaisena muiden osallistujien kanssa. Mahdollistamisen eteen tehtiin myös työtä pyytämällä erikseen mukaan hyvin laajasti erilaisia henkilöitä. Käytännössä tämä oli kuitenkin ollut yksi vaikeammista asioista tavoittaa, koska yksilöiden mukaan saaminen erilaisiin osallisuutta edistäviin toimintoihin oli vaikeata. Hallinnoijan näkökulmasta vaikeus näyttäytyi osaltaan piilevän siinä, että yhteisten asioiden merkitys aina yksilöön saakka oli vaikea hahmottaa, sanoittaa ja tehdä yksilölle mielenkiintoiseksi, jota markkinoinnin vähyys ja systemaattisuus lisäsi.

4.1.3 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut hyvinvointi?

Hyvinvointi toteutui hankkeessa hyvin. Kaikilla toimenpiteillä on tähdätty osallistujien sekä koko romaniyhteisön hyvinvoinnin parantumiseen. Hyvinvoinnin edistämisessä on huomioitu yksilölliset tarpeet hyvinvoinnin osalta. Kohderyhmän elämäntilanteet ovat olleet erittäin vaihtelevat ja osan jopa äärimmäisen haastavat, jolloin yksilötason hyvinvoinnissa tapahtuu monesti suuria muutoksia joko parempaan ja huonompaan suuntaan. Hankkeen kohderyhmälle isossa kuvassa hanke on lisännyt hyvinvointia, sillä heidän hyvinvoinnistaan on tuotettu laaja ja kattavan selvitys Roosa-tutkimuksella. Yleisellä tasolla voidaan myös nähdä, että yhdenvertaisuuden, aktiivisuuden, osallisuuden ja oman elämän hallinnan vahvistuminen vaikuttavat suoraan myös hyvinvoinnin lisääntymisenä. Useiden hankkeeseen osallistuneiden kohdalla hyvinvoinnin lisääntyminen näkyi positiivissa palautteissa, voimaantumisenä ja ikään kuin uuden suunnan löytymisenä henkilökohtaisessa elämässä.

4.1.4 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut tasa-arvo?

Tasa-arvo on hankkeessa toteutunut hyvin. Tasa-arvo on monisisältöinen asia. Sukupuolten tasa-arvoa hankkeessa on edistetty tietoisesti huomioimalla kaikessa miesten ja naisten mukana olemisen tasapainoisuus sekä molempien äänen kuuluminen aina, vaikka toisen sukupuolen edustajia ei läsnä olisi

ollutkaan. Toisaalta romanityössä on naisia työssä ja työn kohteena huomattavasti enemmän kuin miehiä. Miesten - erityisesti NEET-miesten - mukaan saaminen tasa-arvon näkökulmasta on haaste, johon tälläkään hankkeella ei välttämättä pystytty vastaamaan. Tasa-arvo ajattelua on pidetty hankkeessa yllä myös sillä, että kaikessa on tietoisesti huomioitu nuorten, vanhojen ja miesten ja naisten näkökulmia vaikuttamisen kaikilla tasoilla: suunnittelu, toteutus ja kehittäminen.

4.1.5 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut palvelutoimijoiden osaamisen lisääminen?

Palvelutoimijoiden osaamisen lisääminen hankkeessa nähtiin toteutuneet vaihtelevasti osatoteuttajasta riippuen ja miten osaamisen lisäämisen on ymmärtänyt tarkoittavan. Palvelutoimijoiden sekä palvelualalle opiskelevien osaamista on lisätty merkittävästi koko hankkeen aikana. Saatu palaute koulutuksista on ollut erittäin hyvää. Erityisen positiivista palvelutoimijoiden kohdalla on ollut se, että toimijat ovat olleet valmiita ottamaan työtään helpottavaa koulutusta ja sisältöä vastaan sekä sen pohjalta muuttamaan omaa työtään. Osa vastaajista ei kuitenkaan nähnyt osaamisen lisääntymistä, joko sen tähden ettei itse jakanut tietoa palveluntuottajille tai katsoi asiaa omasta näkökulmastaan itseoppijana.

4.1.6 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut hyvinvoinnin, työ- ja toimintakyvyn lisääminen?

hyvinvoinnin, työ- ja toimintakyvyn lisääminen on toteutunut hankkeessa hyvin. Työ- ja toimintakykyä on edistetty erityisesti luomalla uskoa tulevaisuuteen erilaisten mediakampanjoiden ja videoiden avulla, joissa muun muassa tuotiin esille hyvin "tavallisten" (joihin oli helppo samaistua) henkilöiden unelmia ja niiden saavuttamisen moninaisia polkuja. Hankkeen aikana työllistyi, meni koulutukseen, perusti yrityksen tai vahvisti muuten omaa toimintakykyään merkittävä määrä henkilöitä.

4.1.7 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut kertyneen tutkimustiedon hyödyntäminen?

Kertyneen tutkimustiedon hyödyntäminen hankkeessa olisi vaatinut parantamista. Hankkeessa mukana olleen tahon THL tutkimustietoa ei kyetty ollenkaan hyödyntämään hankkeen aikana mutta vaihtelevasti eri osatoteuttajat tutustuivat aihetta käsitteleviin tutkimuksiin tai selvityksiin. Hallinointi tuotti ylemmän korkeakoulutason opinnäytetyön, jossa oli hyödynnetty aikaisempia romaneista tehtyjä selvityksiä sekä tutkimuksia kuin myös aikaisempien hankkeiden ja projektien loppujulkaisuja, jotka käsittelivät romanien koulutusta tai työllisyyttä. Niiden pohjalta rakennettiin intersubjektiivisesti koulutusmalli Tuumasta töihin.

4.1.8 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut osallisuutta edistävien palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys?

Palveluiden saavutettavuus ja esteettömyys toteutui hankkeessa hyvin. Edistämistä tuettiin aktiivisella tiedottamisella hyödyntäen eri median muotoja sekä yhteiskuntaan, romaniyhteisöön että

palvelutoimijoihin päin. Jos selviä esteellisiä tekijöitä oli, niihin vaikutettiin niitä muuttavasti tai esim. tilojen suhteen etsittiin uusi paikka. Rekrytoinnissa tapahtuvaan esteellisyyteen vaikutettiin Työnimi kampanjalla.

4.1.9 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut työllisyyden parantuminen?

Työllisyyden parantuminen hankkeessa toteutui hyvin. Työllisyyden edistäminen oli hankkeen yksi kärkitavoitteista, jota edistettiin tiedottamisen ja markkinoinnin sekä mediakampanjoiden kautta mutta myös henkilökohtaisen uraohjauksen ja tuen avulla sekä mahdollistamalla ja aukaisemalla mahdollisuuksia työllistymiseen. Tulokset ovat olleet edellisiin ja rinnakkaishankkeisiin nähden omaa luokkaansa.

Työllistyneitä hankkeessa oli kaiken kaikkiaan 164 sekä yrityksen perustaneita kahdeksan henkilöä.

Tilastolliset muut luvut on nähtävissä tarkemmin yhteisraportin tiivistelmässä

4.1.10 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut tulosten yhteiskehittely ja jalkautuminen?

Tulosten yhteiskehittely ja jalkautuminen hankkeessa on toteutunut osittain erinomaisesti ja joidenkin kohdalla olisi ollut parantamisen varaa. Isossa konsertiossa on luonnollisesti erilaisia tasoja näiden asioiden suhteen. Joissakin kohden on luonnollista yhdessä kehittämistä, jolloin jalkautuminenkin on luonnollisempaa. Hallinnoijan näkökulmasta koulutusmallin ja erilaisten tapahtumien kuten Mahdollisuuksien päivä sekä mediakokonaisuuksien että Tuumasta töihin -työllisyyttä edistävän koulutusmallin yhteiskehittely ja niistä syntyneiden asioiden jalkauttaminen on ollut erinomaista. Avaintekijä näissä on ollut eri osallistujatahojen ja henkilöiden omistajuudesta käsin lähtevä yhdessä tekeminen.

4.1.11 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut ylisukupolvinen syrjäytymiskiirteen katkaisu?

Ylisukupolvinen syrjäytymiskiirteen katkaisu hankkeessa toteutui hyvin. Hankkeessa toteutettiin erilaisia toimintoja ja asioita, joissa eri ikäpolvien mukana oleminen ja näkemys olivat tärkeitä. Kaikessa toiminnan suunnittelussa on pidetty yllä ylisukupolvinen ajattelu sekä tartuttu tietoisesti kiinni erilaisten ilmiöiden juurisyihin kiinni sen mukaan kuin se on ollut relevanttia ja mahdollista. Ylisukupolvisen syrjäytymiskiirteen katkaisu on tavoite, jota ei voida todentaa näin lyhyellä hankeajalla. Yksittäisten romanien hyvinvoinnissa sekä työ- ja toimintakyvyssä tapahtui mahdollisesti muutosta positiiviseen suuntaan hankkeen toimenpiteiden avulla, mutta ei voida sanoa, että muutosta olisi tapahtunut väestötasolla. Yksi toimintamuoto, jossa ylisukupolvinen syrjäytymiskierre tuli selkeästi esille, on vankityö. Tähän etsittiin ja etsitään edelleen keinoja vaikuttaa ja uskomme, että yksi vaikuttava tekijä voi olla vertaistukiryhmissä osallistujien oma, avoin asioiden käsittely. Mistä asiat johtuvat, mitä voin itse tehdä, mistä olen itse vastuussa ja mistä voin saada tukea? Koska vankiryhmä-toiminnan tulokset eivät ole

nähtävissä pikaisesti, täytyy luottaa työn pidemmän aikavälin vaikutuksiin ja olla avoin kokeilemaan myös uusia avauksia tarpeen niin vaatiessa.

4.1.12 Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut vertaistuen mallit/muodot ja niiden vahvistaminen?

Vertaistuen mallien ja muotojen vahvistaminen hankkeessa toteutui hyvin. Vertaistuen muotoja on kehitetty ja vahvistettu erilaisin keinoin mm. koulutusten ja mentoroinnin avulla unohtamatta Uskalla It's possible videoiden merkitystä. Konsortion kaikissa osatoteutuksissa ei niiden lyhyiden tai osallistujien osallistumisen haasteiden takia koskaan päästy vertaistuen rakennusvaiheeseen.

4.1.13. Miten hankkeessa on toteutettu/toteutunut romanien toimijuuden sekä asiantuntijuuden käyttöön saaminen?

Romanien toimijuuden sekä asiantuntijuuden käyttöön saaminen hankkeessa toteutui hyvin. Konsortion eri osatoteuttajien kesken on selvää hajontaa, koska monella keskeisin haaste hankkeen toteutuksessa oli romaniväestön mukaan saaminen ja osallistaminen yleensäkin hanketoimiin. Kontaktit romaniväestöön tapahtuivat hankkeen aikana pääasiassa joko suoraan hanketyöntekijän olemassa olevan verkoston kautta sekä muiden toimijoiden kanssa yhteistyössä järjestettyjen tapahtumien kautta. Tapahtumissa keskusteltiin osallistujien kanssa ja sen pohjalta kartoitettiin heidän toiveitaan mutta siitä huolimatta joissakin osatoteutuksissa osallistuminen oli vähäistä. Toisilla osatoteuttajilla taas oli selvästi intensiivisempi ote romanitoimijoiden asiantuntijuuden saamisessa käyttöön ja he osasivat hyödyntää paremmin verkostojen moninaisuutta. Tärkein ja oleellisin tekijä näyttäneen olevan tahon ja työntekijän verkostojen syvyys ja laajuus kohderyhmään.

Tulostavoitteista ja niiden saavutettavuudesta on tehty erikseen Excel-tilaus, josta on löydettävissä 13 yhteisen tavoitteen lisäksi osatoteuttajakohtaiset tavoitteet, joita on yli 90 erillistä tavoitetta (Liite 1.).

4.2 Hankkeen tuloksia

Hankkeelle asetetun osallistujamäärän lisäksi pidimme itsenäisesti tilastoa mm. työllistyneiden määrästä, koulutukseen lähteneistä sekä monesta muusta meidän mielestämme relevantista ja tilastollisesti merkittävistä tekijöistä. Ylimääräiset tilastot auttoivat hyvin kuvaamaan ja sanoittamaan tehtyä työtä, koska numerot puhuvat kieltä, jota ymmärretään. Ylimääräinen nimellä varustettu tilasto työllistyneiden ja koulutuksiin lähteneiden kohdalla auttoi eliminoimaan mahdollisia tilastollisia vääristymiä siitä, ettei samaa henkilöä eri osatoteuttajan toimesta ilmoitettu työllistyneeksi hankkeen edesauttamana useaan kertaan.

Hankkeella oli merkittävä muutosvaikutus romaniyhteisön näkemyksiin hankkeen avulla tehtävästä työstä. Näkökannan muutos on muuttunut selvästi vahvan negatiivisesta toiverikkaan positiiviseksi.

Erilaisilla hankkeessa tehdyillä mallinnuksilla ja muilla tuotoksilla on ollut vaikutus niin romanityöhön kuin myös itse romaniyksilön ja yhteisön kokonaisvaltaiseen elämään. Mallinnukset ja tuotokset esitetään tarkemmin kohdassa 5.

Viestinnällisten tavoitteiden saavuttamisella on vaikutettu sekä suuren yleisön asenteisiin ja mielikuviin romaneista kuin myös työnantajien. Hankkeen kokonaistuloksilla on vaikutettu myös romaniyhteisön tulevaisuuden näkymiin positiivisesti. Hankkeen mediakampanjoiden tuloksilla oli ainakin osittain merkittävä vaikutus koko suomalaisen yhteiskunnan työntekijäkrytointeihin, joka tulee esille muun muassa joidenkin yksittäisten yritysten mutta myös kahden ison kaupungin (Helsinki ja Vantaa) siirtymisessä anonyymirekrytointeihin, vaikka emme hankkeen näkökulmasta pidäkään sitä vastauksena yhdenvertaisuuteen vaan enemmänkin väliaskeleena varsinaiseen vastaukseen, jossa tärkeintä on hakijoiden osaaminen ja soveltuminen haettuun tehtävään.

Hyvin läheisen asiakasrajapinnalla ja -pinnalle tehdyn työn kautta on selvästi vaikutettu yksittäisten henkilöiden hyvinvointiin ja sitä kautta välillisesti henkilön sosiaaliseen ympäristöön/yhteisöön asti eri elämän alueilla.

Hankkeessa saavutetut tulokset näyttävät nostaneen romanityön uudelle tasolle ja onkin odotettavissa, että saavutettu taso halutaan jatkossakin pitää yllä, joka vaikuttaa suoraan seuraaville hankkeille asetettaviin tulostavoitteisiin, tehtävän työn ja tuloksien vaatimustasoon. Välittömiä tilastollisia tuloksia hankkeessa oli seuraavanlaisesti

Kohderyhmän asiakastapaamiset	3217
Kohderyhmän puhelin/some/e-mail kontaktit	15198
Työ- ja opiskelupaikkailmoituksia (FB)	1585
Seminaarit/Koulutustilaisuudet krt.	180
Koulutukseen/opiskeluun lähteiden määrä	131
Työllistyneiden kokonaismäärä	165

- josta oppisopimuksia	17
Yrityksen/toiminimen perustaneita	8
Työkokeilijat	22
Mentorointiohjelma - työllisyyttä edistävä	14
Diakin korkeakoulutukipajassa käyneitä	30
- Diakiin opiskelemaan hakeneita 2017	10
- sisään päässeitä	4
- Diakiin opiskelemaan hakeneita 2018	36
- sisään päässeitä	12
Hankkeelle tehtyjä opinnäytetöitä (YAMK)	3
- Diak. Romanian työllistyminen - kompastuskivi vai ponnahduslauta? Tuumasta töihin -koulutusmalli ponnahduslautana työllistymiseen (Ärling, Mertsä (2018) - Diak: Tšetanes naal –koulutuspoluilla -hanke ja sen merkitys romanien hyvinvoinnille Salossa (Taina Lindholm 2018) - Laurea: Kenttähenkilöstön näkemyksiä Romanian hyvinvointitutkimuksen (Roosa) tiedonkeruun hyvistä käytännöistä ja haasteista (Wallinheimo, Miisa (2018)	
Hankkeeseen osallistujia saavutettu	512/625
- joista naisia	322/403
- epäselviä, joita ei voida kirjata	85
THL:n tutkimukseen osallistuneita	365
Somesuraajia Romanian osallisuus -FB-sivuilla	1428
(Satunnaisia vierailijoita ei ole laskettu, joita parhaimmillaan yhden päivän aikana yli 9000)	

4.3 Hankkeen toiminnan ja tulosten jatkumo

Osallisuuden, koulutuksen ja työllisyyden jatkumoa toteutetaan hankkeessa syntyneen työllisyyttä edistävän koulutusmallin Tuumasta töihin kautta, joka on viety pilotoitavaksi neljää II-asteen koulutusorganisaatioon (Sakky, Esedu, Samiedu ja Stadin ammattioppilaitos). Myös erilaiset 25 hankkeessa kehitettyä sosiaalista innovaatiota on otettu soveltavin osin käyttöön sekä osatoteuttajaorganisaatioissa että muutamassa muussa hankkeen ulkopuolisessa organisaatiossa. Diakonia-ammattikorkeakoulussa aloitettu erillishakuja romaneille ja maahanmuuttajille ja niitä on tarkoitus jatkaa pidettäväksi 1-2-vuoden välein. Korkeakoulun kotisivujen alaisuuteen perustettua Romanian osallisuus dialogi-sivusto jää pysyväksi sivustoksi, johon jatkossa lisätään romanityötä koskevia asioita.

Helsingin kaupungin nuorisotoimen saaman kokemuksen perusteella romaninuorisotyötä hajaannutetaan laajemmin kaupunkia kattavaksi. Romaninuorille järjestettyjen palvelujen suunnittelussa otetaan entistä enemmän huomioon jatkossa kuntarakenteen ulkopuoliset toimijat. Lisäksi Helsingin mallia on viety myös muihin kuntiin.

Oulun Diakonissalaitoksen Säätiön kohdalla hankkeen toimintojen jatkuvuus on haasteellista eikä toiminnoille ole tässä vaiheessa tiedossa jatkavaa tahoa. Romanian liikuntahankkeen hankehakemus on kuitenkin valmisteilla ja siinä mahdollisesti pystytään hyödyntämään tästä hankkeesta saatuja kokemuksia.

Vantaan kaupunki, työllisyyspalveluiden operatiivista työtä jatkaa osaltaan R3-hanke erityisesti ohjauksen ja neuvonnan antamista romaninuorille. Työllisyyspalveluissa jatkuu peruspalveluissa olemassa olevat kattavat palvelut romaneille, mutta vaikeimmin tavoitettavan ryhmän palvelut jäävät puuttumaan.

Suomen Romanifoorumi jatkaa tiivistä ja hyvää yhteistyötä eri tahojen kanssa. Romanifoorumin perustoiminnassa tullaan jatkamaan Kipinä-kerhoa, rikostaustaisten vertaistukiryhmiä, vankityötä sekä ohjaamoyhteistyötä. Lisäksi järjestökentän kanssa hankkeessa kehitetty työ siirtyy Romanifoorumin perustoimintaan. Kokemusasiantuntija -koulutusta jatketaan Järvenpään seurakuntaopistolla. Samoin koulutus on viety osaksi Jyväskylän kaupungin romanityötä. Teemapäiviä jatketaan resurssien ja mahdollisuuksien mukaan.

Helsingin diakonissalaitoksen Vamos hyödyntää hankkeesta saatua osaamista kohderyhmän ohjaamisessa ja sitouttamisessa Vamoksen palveluihin.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos kehittää Roosa-tutkimustuloksista nousseista tuloksista mahdollisesti jatkohankkeita tai muita terveyttä ja hyvinvointia edistäviä toimenpiteitä. Myös tulevaisuudessa tutkimuksissa hyödynnetään Roosa-tutkimuksen kokemuksia.

5. Mallinnukset ja muut tuotokset

Koko hankkeesta tehtiin yhteistyössä Tšetanes naal -sisarhankkeen kanssa kattava 282 sivuinen loppujulkaisu, jossa jokainen osatoteuttaja prosessoi ja tuo esille hankkeessa opittuja asioita ja onnistumisen kokemuksia sekä kehitetyt mallinnukset (<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-493-316-2>). Loppujulkaisua painettiin kaikkiaan 200 kpl.

Julkaisussa kuvataan valtakunnallisten hankkeiden toimintaa etenkin osatoteuttajien silmin heidän omasta asiantuntijuudestaan käsin. Romanien osallisuus on ollut kantava teema molemmissa hankkeissa, ja hankkeiden romanitaustaisten työntekijöiden ääni kuuluu vahvasti myös loppujulkaisussa. Julkaisussa tuodaan esille hankekokonaisuudessa luodut 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta, joissa kuvataan taulukkomuodossa toimiviksi havaittuja romanityön hyviä käytäntöjä.

Aiemmissa selvityksissä romanien opiskeluun liittyviksi esteiksi nostettiin esimerkiksi talousasiat, varhain perustettu perhe, heikot opiskelutaidot, huonot kokemukset koulumaailmasta sekä syrjintä työnhakutilanteissa. Hanketyössä esiin tulleet kokemukset vahvistavat aiempia havaintoja. Toisaalta romaniyhteisö näyttäytyy hyvin heterogeenisenä näennäisestä yhtenäiskulttuurista huolimatta. Koulutustarinoita löytyy yliopistotasolle saakka, ja yhteisö arvostaa koulutusta. Omaan oppijuuteen ja täysivaltaiseen kansalaisuuteen herääminen yksilötasolla, yhteisön avainhenkilöiden positiivinen esimerkki ja toisaalta yhteiskunnan avartuminen ja syrjivien rakenteiden purkaminen ovat julkaisun kirjoitusten mukaan avainasemassa romanien osallisuuden paranemiseen jatkossakin.

5.1 Mallinnukset hyvistä käytännöistä romanien koulutus- ja urapolkujen tukemiseen

Nevo tiija -hankkeessa kehitettiin 25 sosiaalista innovaatiota eli mallinnusta. Mallinnukset ovat tiivistetyssä muodossa ilmaistuja hyviksi havaittuja käytäntöjä, prosesseja ja toimenpide-ehdotuksia romanityöhön etenkin koulutus- ja urapolkujen tukemisessa.

Mallinnukset on tarkoitettu käytännön työkaluiksi ja tueksi romanityötä tekeville. Niitä voi muokata ja kehittää oman työyhteisön ja ympäröivän yhteisön tarpeisiin. Mallinnusten juurruttamiseen on kiinnitetty erityistä huomiota; ne ovat hankkeen tuloksia kiteytetyssä muodossa, ja joitain on jo saatu hankkeen aikana juurrutettua kumppaniorganisaatioiden pysyvään toimintaan. Joissain tapauksissa mallinnukset ovat vielä toimenpide-ehdotusten tasolla. Osa toimii suoraan asiakasrajapinnassa käytännön välineenä, ja joitain mallinnuksista voi hyödyntää myös muiden asiakasryhmien kanssa ilman sidonnaisuutta romanikulttuuriin. Alla on otsikkotasolla tuotu mallinnus ja sen tavoite. Yksityiskohtaisemmat mallinnuksien sisällöt löytyvät loppujulkaisusta:

1. TUKIPORRASMALLI ROMANIASIAKASTYÖHÖN - Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä.
2. TEEMAPÄIVÄT - Osallistujan valmentaminen ja motivaation lisääminen oman elämän hallintaan liittyen sekä osallisuuden vahvistaminen.

3. KONNAT KOULUUN -PALVELUMALLI - Tavoitetaan koulupudokkaat ja rakennetaan yksilöllisiä polkuja opintojen pariin vankiloissa sekä vapaudessa. Samalla tuetaan rikosseuraamusalan henkilökuntaa, joka työskentelee kohderyhmän kanssa.
4. OTE ELÄMÄÄN – KOKEMUSASIAANTUNTIJAKOULUTUS - Osallistujien voimaantuminen ja osallisuuden vahvistuminen sekä motivaatio osallisuuteen; opiskelun kynnyksen madaltuminen sekä urapolkuajattelun laajentuminen.
5. KULTTUURISENSITIIVINEN VÄESTÖTUTKIMUS - Kulttuurisensitiivisen väestötutkimusmallin tavoitteena on tuottaa tietoa kulttuurisensitiivistä lähestymistapaa hyödyntäen tietyn väestöryhmän hyvinvoinnista, terveydestä, elämänlaadusta, palvelujen tarpeesta sekä toiminta- ja työkyvystä.
6. ROMANIOPPILAIDEN KOULUNKÄYNNIN INTENSIIVINEN TUKIOHJELMA - Parantaa romaninuorten koulutustasoa ja vähentää koulupudokkuutta tehokkaan tukitoiminnan kautta.
7. OHJAUS- JA OPPIMISKAHVILA ROMANEILLE - Vahvistaa romanien koulusta ja edesauttaa työllistymistä. Jakaa tietoa erilaisista työ- ja koulutuspalveluista erityisesti lähialueilla.
8. KULTTUURISENSITIIVINEN PARITYÖ - Toimia siltanrakentajana vähemmistökulttuuriin kuuluvien asiakkaiden ja yleisten palveluiden välillä. Lisätä vähemmistön edustajien ja pääväestön toimijoiden välistä positiivista vuorovaikutusta.
9. OVA-ROMA (OMAAVALMENNUSKOULUTUS PITKÄAIKAISTYÖTTÖMILLE NUORILLE ROMANIAIKUISILLE) - Vahvistaa yksilön ja yhteisön osallisuutta ja lisätä motivaatiota koulutukseen osallistumiseen sekä kohentaa romaniväestön koulutustasoa ja työllisyyttä.
10. TARVELÄHTÖINEN DIALOGIKOULUTUS VIRANOMAISILLE JA ROMANITAUSTAISILLE KOKEMUSASIAANTUNTIJOILLE - Viranomaistyön ajankohtaisten haasteiden dialoginen käsittely, viranomaisten ymmärryksen ja tietotaidon kehittäminen romanasioissa, paikkakunnan romanien osallisuuden ja vaikutusmahdollisuuksien lisääminen sekä julkisen sektorin työntekijöiden ja romaniaktiivien keskinäinen verkostoituminen.
11. TYÖPARI ROMANIOPPILAIDEN KOULUNKÄYNNIN TUKENA - Romaniväestön työllisyyden ja osallisuuden paraneminen koulutuspolkujen kautta. Koulupudokkuuden väheneminen ja koulutustason nostaminen.
12. SATEENVARJOMALLI - Synergian hyödyntäminen yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Eri toimijoiden, järjestöjen ja hankkeiden tavoitteiden yhdistäminen. Hyödynnetään jokaisen tahon asiantuntijaosaamista eri osioiden työstämisessä ja tavoitteiden saavuttamisessa. Osallistetaan mukaan kohderyhmän asiakkaita, toimijoita ja virkahenkilöitä ensimmäisestä palaverista alkaen.

13. AUTA MINUA MAHDOLLISUUKSIEN ÄÄRELLE! MENTOROINTIOHJELMA

ROMANITAUSTAISILLE HENKILÖILLE - Jakaa kokeneen ja vanhemman mentorin kokemusperäistä tietoa ja viisautta sekä osaamista nuoremmalle, kokemattommalle ja kehittymishaluiselle nuorelle. Edistää mentoroitavan (aktorin) työuran hallintaa sekä ammatillista ja henkistä kasvua sekä auttaa unelmien saavuttamisessa kuin myös opastaa uudenlaisen johtamisen äärelle, missä toisten mahdollistaminen nähdään johtamisen ensisijaisena tehtävänä (suurin johtaja on kaikkien palvelija).

14. MONIMUOTOINEN SUOMI – TYÖPAJA ROMANIKULTTUURISTA - Laadullisesti parempi

asiakas- tai potilaskohtaaminen. Ymmärrys siitä, että kohtaamisessa tärkeintä on kohdata ihminen ennen kulttuuria tai muita määreitä. Ymmärrys siitä, että jokainen henkilö etnisestä taustastaan huolimatta on ihminen, joten hänet tulee kohdata hyvän hoidon ja asiakaskokemuksen näkökulmasta ensin ihmisenä ja vasta sitten muiden määreiden mukaan. Viranomaisina tehtävämme on olla mahdollistaja; auttaen ja mahdollistaen jokaisen ihmisen eteenpäin pääseminen.

15. ROMANITYÖNTEKIJÄ TUKENA OHJAAMOSSA - Madaltaa kynnystä romaninuorten ja ohjaamopalveluiden kohtaamisessa.

16. YHDEN LINKIN KAUTTA OIKEALLE TAHOLLE –PALVELUOHJAUSVÄLINE - Tavoitteena on tarjota yksinkertainen virtuaalinen ohjain palveluihin, mikä mahdollistaa valtakunnallisesti romaniverkostojen yhteistyön sekä tarjoaa asiakkaalle helpon väylän sopivan palvelun piiriin olemassa olevassa ja aktiivisessa toimijaverkostossa.

17. TUUMASTA TÖIHIN - Vaikeasti työllistyvien, kuten romanien, koulutus- ja työelämäpolkujen mataloittaminen ja sujuvoittaminen sekä yhteiskuntaosallisuuden lisääminen.

18. MAHDOLLISUUKSIEN PÄIVÄ – ROMANIEEN KOULUTUS- JA TYÖLLISYYSMESSUT - Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä sekä viranomaisten ja muiden toimijoiden tietoisuuden lisääminen liittyen romaniväestöön.

19. YKSILÖLLINEN URAOHJAUS TYÖLLISYYDEN TUKEMISESSA - Tavoitteena asiakkaiden työllistyminen tai koulutukseen siirtyminen yksilöllisen uraohjauksen keinoin.

20. ROMANIEEN TYÖLLISTYMISEN TOIMINTAMALLI - Romanien osallisuuden, hyvinvoinnin ja yhdenvertaisuuden sekä työ- ja toimintakyvyn paraneminen ja työelämäänsä osallistumisen mahdollisuuksien ja palveluiden piiriin pääsemisen edistyminen.

21. ROMANI CLUB KIPINÄ - Tavoitteena on osallisuuden lisääminen osallistumalla oman kerhotoiminnan kehittämiseen. Vertaistoimintamalli on käytännössä todettu toimivaksi, ja se houkuttelee romaniväestöä osallistumaan.

22. ELINTAPA- JA PALVELUOHJAUS ROMANIVÄESTÖN HYVINVOINNIN TUKENA - Edistää terveyttä ja hyvinvointia.
23. ROMANINAISTEN VOIMAANTUMISRYHMÄ - Auttaa romaninaisia tunnistamaan omia vahvuuksiaan ja hyvinvointitekijöitään sekä aktivoida naisia edistämään omaa hyvinvointiaan. Välillisenä tavoitteena naisten työ- ja toimintakyky ja perheiden hyvinvointi paranevat.
24. HANKETYÖ NÄKYVÄKSI – EROON EPÄLUULOSTA - Epätietoisuudesta johtuvan hankkeeseen liittyvän epäluulon ja kielteisyyden kitkeminen ja hanketyöhön liittyvän tiedon avoin levittäminen romanikentällä sekä yleinen tietoisuuden ja osallistumisen lisääminen. Avoimuuden ja läpinäkyvyyden lisääminen toiminnassa ja päätöksenteon tueksi.
25. TUKIPAJAT KORKEAKOULUOPINTOJA TAVOITTELEVILLE ROMANEILLE - Suomen romaniväestön osallisuuden vahvistaminen koulutus- ja työllisyysmahdollisuuksia edistämällä.

6. Hankkeessa opittua, riskiarviointia ja ohjausryhmän rooli

Hanke kartutti huomattavasti koko konsortion, eritoten hankkeeseen osallistuneiden työntekijöiden osaamista niin hanketyöstä kuin kohderyhmänä olleesta väestöryhmästä sekä laajana että syvällisenä näkökulmana riippumatta siitä oliko työntekijä itse samasta kohderyhmästä kuin hankkeeseen määritelty kohderyhmä. Hankkeen kautta sekä erilaisten toimintojen ja loppujulkaisun prosessien ansiosta konsortion osatoteuttajilla ja etenkin hallinnoijalla on viimeisin syväluotaava osaaminen ja asiantuntijuus romaneiden osallisuuteen, työllisyyteen, hyvinvointiin ja yhdenvertaisuuteen liittyvistä asioista.

Hankkeen riskiarvioinnista tuodaan esille yhtenä riskinä (nro.:1), jossa todetaan, etteivät romanit koe hanketta omakseen. Ensimmäiset kaksi vuotta hanke joutuikin tekemään lujasti töitä saavuttaakseen kentän luottamuksen sekä karistaakseen hankkeisiin yleisesti kohdistuvan ennakkoluulon yksilöä hyödyttämättömänä toimintana. Avain luottamuksen saavuttamiseen oli ehdottomasti avoin, läpinäkyvä ja aktiivisesti arjen työstä kertova tiedottaminen sekä säännöllisesti esiin nostetut väliaikatulokset.

Aluekohtaisen haasteen toi myös romanitaustaisten viranomaisten tai merkittävien toimijoiden vastaisuus, jopa vääränlaisen ja perusteettoman tiedon levittäminen Nevo tiija -hankkeesta, mikä ilmeni vallankäyttönä tai käyttämättömyytenä. Saattanee olla myös niin, että syy oli vauhdikkaan hanketyön ja perinteisemmän virkapohjaisen työn yhteensovittamisesta. Syyt kuitenkin kaikissa tapauksissa jäi hämärän peittoon, vaikka asioita käsiteltiin useassakin työryhmässä avoimesti. Romaniyhteisössä vaikuttavien henkilöiden hankevastaisuus heijastui osalle romanikenttää, jonka johdosta esim. Varsinais-Suomi jäi lähes tyystin hankkeen toimintojen ulkopuolelle ja Oulun alueella paikallisten romaneiden osallistuminen hankkeen toimintoihin jäi hälyttävän vähäiseksi. Asioita ei kyetty hankkeen aikana korjaamaan edes lisäresursoimalla asiaan, ryhtiliikkeellä tai kriisiviestinnällä.

Hankkeelle tehtiin viimeisen neljänneksen aikana varmennuskäynti, jolloin paikanpäällä toteutettiin laaja kaksipäiväinen toiminta- ja tilintarkastus. Tarkastuksen perusteella havaittiin kolmen toteuttajan osalta aikaisesti hankkeelle työskentelevien osalta eroa palkkojen raportoinnissa. Löydetyt erot olivat pieniä (noin 115–250 euroa/per toteuttaja) ja muuten tarkastuksessa ei löytynyt huomautettavaa palkkojen tai muiden kustannusten kirjaamisesta tai raportoinnissa. Tarkastus osaltaan vahvisti, että hankkeessa oli toteutettu hyvää hallintoa ja vastuullista taloudenhoitoa.

Toisena riskinä (nro.:9) esiin tuodaan Roosa-tutkimuksen haaste. Riskiarvio oli ihan aiheellinen, koska tutkimuksen mukana oleminen muodosti romanikentälle lähes poliittisen kahtiajaon; puolesta ja vastaan ja se näkyi mm. tutkimukseen osallistuneiden määrässä. Epäluottamusta vahvisti myös hankkeen aikana ilmi tullut tietovuoto THL:ssa, vaikka se ei koskenutkaan itse Roosa-tutkimusta.

Helsingin kaupunki organisaatiossa päivitti tietoja ja metodeja romaninuorisotyön osalta.

Romaninuorisotyötä oli alun perin tarkoitus kehittää olemassa olevan rakenteen päälle, joka ei kuitenkaan onnistunut monista eri syistä. Ohjausryhmän toiminta ei näkynyt nuortenpalveluiden osatoteutukseen asti osittain siksi, ettei osatoteuttajan ohjausryhmäedustaja ollut kuin 1/9 ohjausryhmän kokouksesta.

Oulun Diakonissalaitoksen säätiön strategiaan hanke istui hyvin. Hankkeen kautta osaaminen romanikulttuurista on lisääntynyt. Keskeisin haaste hankkeen toteutuksessa on ollut romaniväestön mukaan saaminen ja osallistaminen. Lisäksi hankkeen sisäisessä viestinnässä esiintyi haasteita osatoteuttajien ollessa maantieteellisesti suurella alueella. Ohjausryhmä ei tuonut yksittäisen osatoteutuksen työskentelyyn sisältöä. Kohderyhmän suullisen palautteen perusteella ollaan oltu tyytyväisiä toimintaa.

Vantaan kaupunkin työllisyyspalvelulle hanke toi lisää osaamista romanityöhön. Kohderyhmän tavoittaminen ja mukaan saaminen sekä ison organisaation joustamattomuus olivat hanketta ja työllisyyspalveluja haastavaa. Vantaan osion ohjausryhmänä pääohjausryhmän lisäksi toimi Vantaan paikallisromanityöryhmä, jossa hankkeen toimintoja esiteltiin kaikissa kokouksissa. Kohderyhmä suullisen palautteen perusteella työntekijöiden jalkautuminen heidän luokseen koettiin positiivisena. Negatiivisena pidettiin eri lomakkeiden täyttämistä.

Suomen Romanifoorumin toimintamuodoissa ESR -hankemaailma oli uutta. Hankkeen resursseilla ei pystytty vastaamaan kaikkiin kohderyhmän tarpeisiin. Myös hankkeen pitkät maksatusjaksot toivat haastetta organisaation omaan talouteen. Ohjausryhmä oli hankkeen tuki ja vaikuttavuuden yksi avaintekijä. Kohderyhmältä on saatu positiivista palautetta ja sitä on kerätty suullisesti, kirjallisesti sekä videotallenteina.

Helsingin diakonissalaitoksen organisaatioon hanke toi paljon uutta ja syvällistä tietoutta ja osaamista.

Haastava ja usein päihtynyt kohderyhmän aiheutti riski-alueella toimimisen monessa tilanteessa.

Ohjausryhmä toimi yhtenä kanavana kuulla ajankohteiset asiat, mutta ei varsinaisesti tukenut käytännön työssä. Kohderyhmä on kokenut, että hankkeesta on ollut tukea elämässä laaja-alaisesti.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen osaaminen kehittyi kulttuurisensitiivisessä tutkimuksessa paljon. Moni riskistä kohdistui Roosa-tutkimukseen kohderyhmän pelkojen ja epäluulojen takia. Myös hanketyötä kohtaan joidenkin romanien keskuudessa tunnetaan kateutta ja vihamielisyyttä. Ohjausryhmä ei juuri keskittynyt tutkimuksen edistämiseen tai ohjaukseen, joten osatoteutuksessa perustettiin oma kumppaniraati. Osallistujapalautekyselyn tulokset olivat kannustavia ja myönteisiä.

6.1 Ohjausryhmä

Ohjausryhmän rooli jäi syksystä 2017 jälkeen vähäisen osallistumisen johdosta melko etäiseksi. Joidenkin osatoteuttajien ohjausryhmäedustajia ei ollut yhdessäkään ohjausryhmän kokouksessa useista pyynnöistä huolimatta. Myöskään Länsi-Suomen ja Pohjois-Suomen alueiden romanisuunnittelijat aluehallintovirastoista eivät olleet läsnä ohjausryhmissä kuin kerran. Ohjausryhmälle jokaisessa maksatuskauteen liittyvässä ohjausryhmäkokouksessa teetätettiin kirjallista hankearviointia. Eritoten ohjausryhmältä odotettiin hanketekstin mukaan ohjaavaa otetta hankeviestintään. Ohjausryhmän jäsenten oli helppoa olla ryhmän jäsenenä, koska hanke oli kiitettävän itseohjautuva ja innovatiivinen projektipäällikön toimesta. Muutamaa isompaa linjauskertaa lukuunottamatta ohjausryhmän ei tarvinnut käyttää sille annettua ohjausvaltaa.

Suullisesti ja sosiaalisessa mediassa sekä julkisesti että yksityisesti annetun palautteen perusteella hanke oli kaikkien aikojen menestynein ja kentälle mieluinen hanke, jolla oli selvä kontaktipinta romaniyhteisöön ja sen yksilöön ja samaan aikaan vahvasti ulospäin näkyvä työote. Samanlaista palautetta on tullut myös viranomaisilta, palvelutuottajilta ja yksittäisiltä kansalaisilta (osittain mediakampanjoiden ansioista). Kohderyhmä on saanut aktiivisesti osallistua sekä kutsuttuna että ilman kaikkiiin hanketta koskeviin kokouksiin ja tilaisuuksiin. Hankkeessa ei ole ollut yhtäkään sellaista suunnittelu- tai kehittämispalaveria kuin ei myös toimintaa, jossa kohderyhmän edustajia ei olisi ollut mukana, toisissa enemmän ja toisissa vähemmän sekä joissakin kohden huomioiden asiantuntijuus tai muu osaaminen.

7. Julkisuus, tiedottaminen ja yhteydet muihin hankkeisiin

Hankkeen näkyminen julkisuudessa oli ihan omaa luokkaansa hankkeeksi. Strategisesti ja päämäärätietoisesti suunniteltu viestintä oli onnistunutta kaikilla mittareilla mitattuna. Toppa milloinkaan romaniasiat ovat saaneet yhtä paljon positiivista näkyvyyttä kuin hankkeen aikana kuin myös, että sen yksi ydintavoitteista työelämäosallisuus keskustelunaiheena saatiin lähes jokaisen suomalaisen huulille; työnantajat, suuri yleisö, romanit ja päättäjät.

Hankkeesta tiedotettiin ja toteutettiin viestintää erinomaisesti sekä romaniyhteisöön että yhteiskuntaan päin. Viestintää etenkin romaniyhteisölle selkeytettiin ja muokattiin kohdeystävälliseksi. Tiedottamisessa löydettiin tällä hetkellä parhaaksi löydetty tapa viestiä romaniyhteisölle: some. tiedottaminen oli aktiivista ja monipuolista sekä dialogista.

Nevo tiija -hanke teki erittäin tiivistä yhteistyötä sisarhankkeensa Tšetanes naalin – koulutuspoluilla - hankkeen (S20658) kanssa. Erityisesti Keski-Suomen alueelle tehtävässä toiminnassa tehtiin useaan otteeseen yhteistyötä Stean rahoittaman Valoa huomiseen -projektin kanssa (Ak2006). Yhteistyötä tehtiin myös Vankeusaika mahdollisuutena (S20873) sekä Stean rahoittamien Pyöröovesta ulos (C2585), sekä R3 – romaninuori (C4375), Naisten kulma (Ak2872) hankkeiden kanssa. Opinportailla Pohjois-Pohjanmaasta (S20150) hyödynnettiin hyviä käytänteitä. Hankkeen käynnistymisen alusta alkaen tiivistä yhteistyötä tehtiin myös Taiteen edistämiskeskuksen kanssa ja sieltä erityisesti valtakunnallisen kulttuuriseen moninaisuuteen keskittyvän läänintaitelijan eri projektien kanssa kuten Mustalais musiikin orkesteri, Monitaide sekä Mustalaishuolturikeskus Artos -projektien kanssa. Vuoden mittaisen ajanjakson Nevo tiija -hanke teki intensiivistä yhteistyötä Suomen kulttuurirahaston rahoittaman ja tasavallan presidentin suojeleman sateenvarjohankkeen Kotimaani omi suomi – romanit 500 vuotta 100-vuotisessa Suomessa kanssa. Yhteistyön aikana rakennettiin mm. pedagoginen koulutusmalli Monimuotoinen Suomi - koulutuspaatatyöskentely romanikulttuurista viranomaisille. Yhteistyötä Nevo tiija -hanke teki myös Suomi 100 -hankekokonaisuuden kanssa. Yhteistyö näiden hankkeiden kanssa oli kaikkia hyödyntävää ja jokaisen tahon tulostavoitteita saavuttavaa.

Helsingin kaupunkin nuorisopalveluiden yhteydet moniin osatoteuttajiin jäivät pinnalliseksi ja ryhmäytyminen sekä yhteistoiminta jäi nuorisopalveluiden osalta melko vähäiseksi, koska osatoteutuksen työntekijä ei osallistunut yhteistyöpalaveriin.

Oulun Diakonissalaitoksen Säätiö tiedotti aktiivisesti romaniväestöä ja yhteistyökumppaneita hankkeesta mutta siitä huolimatta viestit eivät ole tavoittaneet kohderyhmää riittävästi. THL: Roosa-hankkeen kanssa

yhteistyö oli alkuaikoina tiiviimpää, mutta aineistokeruun viivästyessä, tutkimuksen tuloksia ei voitu hyödyntää hankehakemuksen mukaisesti.

Vantaan kaupunkin työllisyyspalveluissa tiedottaminen tapahtui lähinnä osatoteutuksen projektityöntekijöiden omien Facebook-sivujen kautta. Hankkeesta muuten näkyvyyttä oli niin lehdissä, radiossa kuin televisiossakin. Yhteistyötä tehtiin Vantaan kaupungin sisällä olevien relevanttien muiden hankkeiden kanssa mutta Nevo tiija -hankkeen muut osatoteutukset jäivät vähemmälle.

Suomen Romanifoorumin mielestä kokonaisuudessaan hankkeen mediajulkisuus oli erittäin laaja ja näkyvää. Romanifoorumin toiminnassa pyrittiin tavoittamaan ja tiedottamaan kohderyhmää laajasti. Yhteistyötä tehtiin sekä Nevo tiija että Tšetanes naal -hankkeiden osatoteuttajien kanssa.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos piti Roosa-tutkimuksesta laajan infotilaisuuden ennen tiedonkeruun alkua. Sosiaalinen media mahdollisti monien romanien aktivoitumisen, mutta aiheutti myös negatiivista kirjoittelua. Romanien hyvinvointitutkimuksesta kirjoitettiin muutamissa lehtiartikkeleissa. Yhteistyö oli ollut hyvää tutkimuksen tekoon osallistuneiden romaniyhdistysten ja -tahojen kanssa.

Tilastotiedot koko hankkeen julkisuusnäkyvyydestä 1.8.2016–31.12.2018:

Vakituksia someseuraajia Romanien osallisuus -FB-sivuilla	1428
(Satunnaisia vierailijoita ei ole laskettu, joita parhaimmillaan yhden päivän aikana yli 10 000)	
Romanien osallisuus -sivuja katsottu koko hankkeen aikana	2 871 912
Dialogisivusto kävijämäärä (DIAK) (31.10.–3.12.18)	27 847
Mediaosumia koko hankkeen aikana (ei some)	177
(Kattaa sisälleen kaikki mediat, jotkut niistä useampaan kertaan)	

Mediakampanja I #Meidän tulevaisuus

- Yhteistyössä Tšetanes naal -hankkeen kanssa
- Pääasiallinen some IG, jossa kohderyhmänä 15-25 –vuotiaat romanit
- Seuraajia IG:ssä 1239
- kampanja-aika 1.10.-31.10.2018, jossa julkaisuja 91

- Älä olela, älä luule! Kysy -kampanja (Opettaja- ja Talenttialehti)
- Kokonaistavoitettavuus 365 000
- kampanja-aika 2.11.–7.12.2018

Mediakampanja II #Työnimi (ilmestyessään YLE, MTV, IS ja IL luetuin uutinen)

Pääasiallinen kohderyhmä työnantajat (videot). Kampanja nousi Suomen suosituimmaksi puheenaiheeksi Twitterissä 31.10.2018. kampanja-aika 31.10.- 25.11.2018

- Kokonaistavoitettavuus (ei somejakoja) 23 700 000
- Somemaininnat 719
- Ansaitut some ja mediaosumat 32 553
- Ansaitun median arvo € (ei somejakoja) 223 300€
- #Työnimen videoiden katselukerrat 520 539
- Vaikuttajien somenostot 161 000

Ansaittu media

- Mediaosumat (HS, MTV, YLE, IS, IL, TS, Huomenta Suomi, STT jne.) 75
- Somejaot (yksittäisenä lukuna merkittävä) 31 400

Ansaittu sosiaalinen media

- Ansaittu sosiaalinen media; maininnat eri päivityksissä 1021
- Tavoitettavuus sosiaalinen median kautta 10 000 000

Mediakampanja III Palkkaisitko?

- Yhteistyössä Taike ja Vantaan työllisyyspalvelut. Pääasiallinen kohderyhmä suuri yleisö (ulkomainonta+IL)	
- kampanja-aika 26.11.-30.11.2018 (Still-kuvat Meeri Koutaniemi)	
- Mediaosumat (HS, MTV, YLE, IS, IL, TS, Huomenta Suomi, STT jne.)	22
- Somemaininnat	195
- Ansaitun median arvo	87 400€
- Mediaosumien kautta saavutettu tavoitettavuus	14 300 000.
- Vantaan työllisyyspalveluiden kanssa yhteistyössä toteutettu yrittäjät.fi –uutiskirjeen luki 30 000 kohderyhmästä	8 524
- Ilta-sanomien neljä + 1 ilmainen viikonlopun nrossa printti tavoitti lukijoita	493 000

8. Hankkeen arviointia – mitä tulikaan tehtyä

Nevo tiija – uusi aika oli Suomen romanien yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja hyvinvointiin keskittyvä ESR-hanke, joka toteutti romanipoliittisen ohjelman seurantaraportin (2013) edellyttämiä toimenpiteitä. Hankkeen päätavoitteena oli, että romanien osallisuus, hyvinvointi ja yhdenvertaisuus sekä työ- ja toimintakyky ja mahdollisuudet osallistua työelämään ja palveluiden piiriin paranevat.

Nevo tiija oli ensimmäinen suuri valtakunnallinen, monesta osatoteuttajasta koostuva yhteishanke. Ensimmäiseksi isoksi hankekokonaisuudeksi sillä oli paljon opittavaa ja sovellettavaa onnistumisen ja erehtymisistä saatujen oppimisien kautta. Hankkeessa kokeiltiin ja kehitettiin paljonkin uusia asioita, joita osatoteuttajat eivät perustyönään tee. Osa nousi suoraan hanketekstissä luvatuista asioista ja tulostavoitteista mutta osa myös hanketekstin ulkopuolelta mutta hankkeessa innovoiduista asioista. Yhteensä sosiaalisia innovaatioita työstettiin malliksi 25kpl.

Valtakunnalliseksi hankkeeksi Nevo tiijassa näkyi pääkaupunkiseutupainotteisuus, vaikka hankkeen toimintoja vietiinkin eri puolelle Suomea huomioiden maantieteellinen tasapaino. Hankkeen pääkohderyhmänä olivat sekä työelämän ulkopuolella olevat romanit että palvelutoimijat ja sitä kautta koko suomalainen yhteiskunta viranomaisineen. Kaikkia kohderyhmiä saavutettiin kiitettävästi. Hankkeeseen oli kirjattu mukaan mediavaikuttaminen melko yläkäsitteessä ja hankkeen aikana se valjastettiin strategiseksi mediavaikuttamiseksi, osittain strukturoidun suunnitelman mukaan ja osittain eläen hetkessä ja ajassa. Median kautta panostaminen vaikuttavuuteen oli onnistunutta ja tuloksellista. Tuloksen pitkäaikainen vaikuttavuus jää ymmärrettävästi nähtäväksi ja vaatisi oman seurantatutkimuksen sen todentamiseksi.

Haasteita hankkeen toteutuksessa, varsinkin alkuvaiheessa, aiheuttivat kohderyhmän suuret odotukset hanketta kohtaan. Hanke oli tavoitteiltaan, maantieteelliseltä alueeltaan, osatoteuttajien määrältä kuin myös rahallisestikin suurimpia tähänastisista romanihankkeista. Laaja näkyvyys median kautta asetti moneen suuntaan korkeita odotuksia ja samaan aikaan konkreettisesti osallistujille näkyvät toimintamuodot olivat kuitenkin rajalliset. Mukaan olisi tarvittu jo suunnitteluvaiheessa laajasti työmarkkinoiden edustajia sekä yksittäisiä isoja työnantajia, jotta työelämäosallisuutta olisi voitu hyödyntää vieläkin paremmin hyvinvoinnin ja osallisuuden lisäämisessä. Hankkeen aikana kontaktointia tehtiin aktiivisesti suuriin yrittäjäorganisaatioihin sekä työmarkkinajärjestöihin kuitenkin melko laihalla lopputuloksella. Vaikka hankkeessa saatiin liikkeelle suuriakin massoja eri tapahtumilla, kuten Mahdollisuuksien päivään, osallistujien todellinen tavoittaminen sekä sitouttaminen melko lyhyeen mutta samalla kuitenkin pitkäaikaiseen työskentelyyn aiheutti erityisiä haasteita koko hankkeessa. Suurimpia ja eniten resursseja vaativa tavoite oli osallisuus ja osallistaminen sekä sitouttaminen. Taustalla näytti

vaikuttavan historiasta nousseet käsitykset ja kokemukset erilaisista hankkeista ja niiden suorasta vaikuttamattomuudesta romanikenttää kohden. Ison haasteen ellei jopa poliittisen haasteen romaniyhteisössä aiheutti myös Roosa-tutkimus. Vastaisuus nousi monista tekijöistä, joista yksi oli tietämättömyys tietojen todellisesta käyttötarkoituksesta ja niiden vaikutuksesta yhteisön olemassaoloon.

Isossa kuvassa hankkeen kehittämistarpeet olivat relevantteja ja tulivat saavutetuksi, toiset paremmin ja toiset heikommin. Hankkeen suunnitelmassa ei ollut huomioitu sillä voluumilla kuin hankkeen luonne olisi vaatinut työnantajia tai yrittäjiä. Hankkeen operatiivinen toiminta hallinnoijan toimesta lähti kuitenkin vaikuttamaan vahvasti tähän suuntaan ja se näkyi heti työllistymisen määrissä. Suurin muutos näyttänee kuitenkin saavuttaneen asennemuutoksessa sekä romaniyhteisössä että yhteiskunnassa.

Hankkeen näkyminen median kautta oli erinomaisen hyvää ja monipuolisesti eri medioita hyödyntävää. Median monimuotoisuutta käyttämällä positiivista romanitietoutta vietiin eteenpäin kampanjoilla, mainoksilla ja tiedottamisilla sekä positiivisella provosoinnilla. Sisällöillä vaikutettiin sekä yhteiskuntaan että romaniyhteisöön päin myönteisesti. Medianäkyvyydessä ja sen herättämässä yleisessä keskustelussa käsiteltiin hankkeemme ydinasioita sekä laajasti että syvällisesti. Näkymisen nytkäyttämänä vaikutettiin muun muassa kaupunkien ja yksittäisten yritysten rekrytointikäytänteisiin.

Hankkeessa on ollut myös selvästi tekemisen meininki. Romanien itsensä osallisuus hankkeen tavoitteiden ja toimenpiteiden suunnittelussa, kehittämisessä ja hankkeen toteutuksessa oli vahvaa koko hankkeen ajan, vaikka toisaalta vieläkin enemmän olisi saanut olla mukana. Osallisuuden ymmärtäminen ja osallisuuteen osallistuminen oli hankkeen kaikkein haasteellisimpia asioita romanikohderyhmän parissa. Toisaalta jo se, että hankkeessa itsessään 26 työntekijästä 17 työntekijää olivat romanitaustaista, oli merkittävä osallisuuden saavutus. Romanit hankkeen tekemän työn kautta rohkaistuivat, voimaantuivat ja aktivoituivat itse toimijoiksi eikä vain palveluiden käyttäjiksi.

Hankkeen yleistavoitetta romanien yhdenvertaisuuden, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääntymistä edistettiin hankkeen kautta monin eri toimenpiteiden onnistuneesti. Hankkeessa kehitettyjä toimintakonsepteja otettiin käyttöön sekä osatoteuttajien että myös muiden kuin hankkeeseen osallistuneiden tahojen toiminnassa. Jotkut toimintakonseptit eivät olleet tässä ajanjaksossa toimivia vaikkakin itsessään hyviä, joten ne hyllytettiin rohkeasti odottamaan mahdollista oikeaa aikaa.

Hankkeen toimenpiteisiin, sosiaaliseen kuntoutukseen ja toimintakyvyn edistämistoimiin ohjautui hyvin väkeä. Sosiaalisen kuntoutuksen kautta tuettiin syrjäytyneiden henkilöiden paluuta yhteiskunnalliseen osallisuuteen vahvistamalla kuntoutettavien sosiaalista toimintakykyä ja sosiaalisen vuorovaikutuksen edellytyksiä. Hankkeessa tehdyn työn kautta työllistyneiden määrä on mitattavissa, joka on yhteensä 164 henkilöä, joka on yksittäisenä lukuna merkittävä. Työllistymisen muodot ovat monimuotoiset niin kuin

olettaa saattaa. Kuntien, kaupunkien toimijoita, viranomaisia ja päättäjiä sekä palvelualojen tulevia työntekijöitä hankkeen tapahtumiin ja koulutuksiin on osallistunut yli 10 000 henkilöä.

Erityisen hyväksi hankkeessa koettiin uskallus rohkeasti kokeilla erilaisia toimintoja osallisuuden, hyvinvoinnin ja työllisyyden edistämiseksi. Jokainen hankkeen osatoteuttaja syvensi hankkeen aikana kehittämistyötään arvioiden ja myötäillen kentän tarpeita. Hankkeella oli vahva ja selvä vaikutus useaan eri suuntaan (360°). Hankkeen kautta kyettiin herättämään hyvää, kriittistä ja rakentavaa keskustelua sekä yhteiskunnallisesti että yhteisön sisällä. Hankkeen avulla tavoitettiin sekä varsinaista primaarikohderyhmää kiitettävästi mutta sen ohella myös sekundaariryhmiä hyvin.

Useissa pohdinnoissa ja keskusteluissa sekä peilattaessa hankkeen tulostavoitteisiin on selvästi nähtävissä, että kohderyhmänämme olleet romanitaustaiset henkilöt eivät vielä yhden hankkeen aikana kenneet sisäistämään hankkeiden kautta saatavaa tukea ja hyötyä niin, että sillä olisi nähty selvästi positiivisia vaikutuksia omaan elämäntilanteeseen. Todellista heräämistä tapahtui vasta hankkeen viimeisellä neljänneksellä, kun vertauskuvainnollisesti pellon möyhintä oli tehty.

Hankkeen avulla kylläkin vahvasti vaikutettiin hankkeen kohderyhmänä olevien romanien työ- ja toimintakykyyn sekä mahdollisuuksiin osallistua työelämään. Mutta näyttäne siltä, että työskentelimme hankkeessa kuitenkin vielä liian korkeissa tavoitteissa, kun puhutaan työllistymisestä ja osallistumisesta johonkin. Tarvetta on vieläkin enemmän yksilöllisemmälle kohtaamiselle ja niin sanotulle asiakasrajapinnalla työskentelylle kuin myös siellä viipymiselle. Hanke parhaansa mukaan toimi tuolla rajapinnalla. Erityisen merkittävänä ja vaikuttavana toimintana hankkeessa romaniyhteisöön päin oli Teemapäivä. Sen avulla vaikutettiin, sanoitettiin ja käsiteltiin erilaisia esteitä ja mahdollisuuksia, joita elämään, osallisuuteen ja osallistumiseen sekä kouluttautumiseen ja työllistymiseen yhteisössä oli liittynyt sekä kollektiivisesti että jokaiseen yksilöllisesti. Avartava ja hyvällä tavalla kriittinen keskustelu avattiin hankkeessa ja se tarvitsisi ehdottomasti jatkoa.

Hankkeessa tehtiin merkittävää vaikutustyötä valjastamalla median monimuotoisuus käyttöön yhteiskuntaan päin; yrittäjät, työnantajat sekä suuri yleisö. Hankkeessa kuitenkin huomattiin melko varhain jo mutta se myös vahvistui hankkeen aikana, että yhteiskuntaan vaikuttamisen sijaan painopiste tulisi olla tällä hetkellä enemmän yhteisöön päin. Hankkeen kautta tuli vahva luottamus siihen, että yhteiskunnan ovet kyllä saadaan auki. Isompi haaste saattaa olla se, että onko ovista sisään astujia ja onko heillä tarpeeksi valmiuksia, yksittäisiä yksilöitä lukuunottamatta valmiita

Erityisiä haasteita hankkeessa olivat työntekijärekrytoinnit. Vaikka hankkeessamme olikin positiivista se, että 17/26 työntekijästä olivat romanikulttuurin asiantuntijoita (romanitaustaisia), niin sen haittapuoli

näyttäytyin projektiosaamisen ja ammatillisuuden heikkoutena. Osallistujien saaminen täyttämään osallistujalomakkeita tai kykyviisarilomakkeita tuotti myös isoja haasteita.

Aluekohtaisen haasteen toi myös romanitaustaisten viranomaisten tai toimijoiden vastaisuus Nevo tiija -hanketta kohtaan, joka ilmeni vallankäyttönä tai käyttämättömyytenä. Saattanee olla myös niin, että syy oli vauhdikkaan hanketyön ja perinteisemmän virkapohjaisen työn yhteensovittamisesta. Syyt kuitenkin kaikissa jäivät hämärän peittoon. Romaniyhteisössä vaikuttavien henkilöiden hankevastaisuus heijastui osalle romanikenttää. Tätä vastaisuutta kyettiin purkamaan osittain onnistuneesti tiedottamisen ja viestinnän avulla.

Hankkeessa kokonaisvaltainen työote oli alusta alkaen ennaltaehkäisevää ja ylisukupolvista syrjäytymiskierrettä katkaisevaa. Hankkeessa tehtiin systemaattista etsivää työtä kaikkein heikoimmassa asemassa olevien romanien löytämiseksi. Kaikessa toiminnassa tarkattiin kulttuurisensitiivistä ja heterogeenista lähestymistapaa ottamalla huomioon romanien monimuotoisuus.

Hankkeessa kehitettiin erilaisia vertaistuen muotoja ja sitä kautta myös vahvistettiin romanien omaa toimijuutta sekä asiantuntemuksen käyttöön ottamista sekä hyödynnetty ja vahvistettu romaneiden valmiuksia käyttää erilaisia verkkopalveluita. Hyvänä esimerkkinä vertaistuenmuodosta oli hankkeessa koulutetut 14 kokemusasiantuntijaa, joita kunnat, järjestöt ja laitokset voivat jatkossakin hyödyntää.

Koko hankkeen ajan työskenneltiin ennakoivasti ja ennaltaehkäisevästi sellaisten ryhmien kuten vankilasta vapautuvien ja päihteiden käyttämisen lopettaneiden kanssa, syrjäytymisvaarassa olevien aikuisten romanien sekä romaninuorten, joilla ei ollut koulutusta ja joilla oli vaara joutua työelämästä syrjään. Tähän työhön panostettiin erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Koska yhä suurempi osa palveluista on siirtynyt verkkoon, hankkeessakin vahvistettiin romaneiden valmiuksia hyödyntää näitä palveluita. Suurin osa hankkeen kohderyhmästä, odotti ja tarvitsee vielä kasvotusten tapahtuvaa palvelua ja ohjausta.

Hankkeessa tuettiin tarpeen mukaan romanien yrittäjyyttä yhtenä työllistymisen mahdollisuutena mutta se ei yltänyt sellaisiin tavoitteisiin kuin sille alun perin asetettiin. Hankkeen avulla 8 erilaista yritystä kuitenkin polkaistiin käyntiin.

Hankkeessa toteutettiin heti alusta-alkaen avoimen tiedottamisen viestintää, jonka uskottiin vaikuttavan positiivisesti romaniväestöön. Toteutus tuotti tulosta ja saatiin aikaisempia hankkeita tietoisempi ymmärrys Nevo tiija -hankkeesta, yhteiskunnan palveluista sekä niiden saavutettavuudesta ja vaikutuksesta omaan

elämään kuin myös eri palveluiden sisällöistä ja käyttömahdollisuuksista. Romaniväestön luottamusta vahvistettiin sekä yhteiskunnallisiin palveluihin että hankkeeseen.

Hankkeen yksi tärkeistä asioista oli laaja ja monipuolinen yhteistyö erilaisten romanijärjestöjen ja -yhdistysten, oppilaitosten, kuntien ja valtakunnallisten laitosten kesken niin paikallisesti kuin valtakunnallisesti kanssa. Yhteistyön ja vaikuttamisen kautta pystyttiin tuomaan romanasioden osaaminen keskushallintotasolle asti, ellei jopa korkeammallekin. Joidenkin asioiden kohdalla paremmin ja joidenkin asioiden kohdalla tarvitaan vielä petrausta.